

## OPINNÄYTETYÖ

### Perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tukeminen

Anniina Ahonen

Yhteisöpedagogi

(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

(4/2022)

# TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu  
Yhteisöpedagogi

---

Tekijä: Anniina Ahonen  
Opinnäytetyön nimi: Perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tukeminen  
Sivumäärä: 64 ja 5 liitesivua  
Työn ohjaaja: Tiina Heimo  
Työn tilaaja: Turun ensi- ja turvakoti, Perheryhmäkoti/Tatu Iisakkila

---

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tukemiseen. Työn tilaajana toimi Turun ensi- ja turvakodin perheryhmäkoti.

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu yksin turvapaikkaa hakevien alaikäisten tilanteesta yleisesti, heidän itsenäistymisprosessistaan sekä siitä, mikä rooli perheryhmäkodilla on nuoren itsenäistymisprosessissa. Lisäksi tietoperustassa tarkastellaan käsityksiä täysi-ikäistymisestä maailmalla ja kehityspsykologian näkökulmasta.

Opinnäytetyössä käytettiin laadullisia aineistonkeruumenetelmiä. Aineisto kerättiin haastatteleamalla Turun perheryhmäkodin työntekijöitä, erään toisen Suomessa toimivan perheryhmäkodin työntekijöitä, Turun perheryhmäkodissa asuvaa nuorta sekä Turun kaupungin ulko- ja maalaistoimiston työntekijöitä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitä perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisprosessissa tapahtuu, minkälaista tukea yksin Suomeen tullut nuori tarvitsee itsenäistymisprosessin aikana ja miten perheryhmäkodin ohjaaja voi parhaalla tavalla tukea nuorta tässä prosessissa.

Aineistosta nousseissa havainnoissa korostuu, että monet alaikäisenä yksin Suomeen tulleet kohtaavat itsenäistymisvaiheessa haasteita mielenterveyteen, arjen- ja taloudenhallintaan, sekä yhteiskuntaan ja sen palvelujärjestelmään liittyen. Onnistunut verkostotyö ja tarpeenmukaisen tuen tarjoaminen tässä nuoren elämänvaiheessa on tärkeää.

Opinnäytetyön tuotoksena synyi opas perheryhmäkodin ohjaajan työn tueksi.

---

Asiasanat: yksintulleet pakolaislapset, itsenäistyminen, aikuistuminen, kotoutuminen, monikulttuurisuus

# ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences  
Degree programme of NGO and youth work

---

Author: Anniina Ahonen

Title: Supporting the independence process of a refugee minor living in the family group home

Number of Pages: 64 and 5 attachment pages

Supervisor(s): Tiina Heimo

Commissioned by: The Family Group Home Turku, Turun ensi- ja turvakoti ry

---

This thesis is about refugee minors who live in family group homes until they turn 18 and start their independent life in Finnish society. The study was commissioned by the Family Group Home of Turku.

The aim of this thesis is to explore the independence process of these refugee minors. It examines the kinds support these minors benefit from most and the most effective guidance family group homes can offer.

The research methods used in this thesis were qualitative. Information was gathered through four interviews: three interviews with professionals working with unaccompanied minors and one with a resident of Family Group Home of Turku.

The results showed that unaccompanied minors in Finland often struggle with mental health issues as well as finding proper ways to manage daily routines and personal finances. In addition, understanding Finnish society and navigating its service system is hard and takes time for many. Offering professional guidance that is qualitative and targeted is crucial at this point.

The results of this thesis were gathered in a guide. This guide can be used as a tool for the people working in family group homes and supporting refugee minors in their independence process.

---

Keywords: unaccompanied refugee minors, independence, integration, multiculturalism

# SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	5
2	PERHERYHMÄKODIT.....	7
3	TIETOPERUSTA.....	10
	3.1 Yksintulleet.....	10
	3.2 Käsityksiä itsenäistymisestä.....	13
	3.3 Yksintulleet nuoret itsenäistymisen kynnyksellä.....	19
	3.4 Perheryhmäkodit nuorten itsenäistymisen tukena.....	21
4	KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT.....	25
	4.1 Haastateltavat.....	25
	4.2 Aineistonkeruumenetelmät.....	27
	4.3 Aineiston analyysimenetelmät.....	29
5	TULOKSET JA ANALYSOINTI.....	31
	5.1 Perheryhmäkoti ja sosiaalipalvelut alaikäisen tukena Turussa.....	31
	5.2 Omaan kotiin muuton jälkeen.....	35
	5.3 Haastateltavien näkökulmia nuorten kohtaamista haasteista itsenäistymisen kynnyksellä.....	38
	5.4 Toimiva verkostotyö nuoren itsenäistymisen tukena.....	44
	5.5 Jälkihuolto Turun perheryhmäkodilla.....	47
	5.6 Nuoren itsenäistymistä tukevat oppaat ja toimintamallit.....	49
6	TUOTOS.....	51
7	LOPUKSI.....	53
	LÄHTEET.....	59
	LIITTEET.....	65

# 1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni tarkastelen perheryhmäkodissa asuvan nuoren itsenäistymisprosessin tuke-  
mista perustuen aiheeseen liittyvään tutkimuskirjallisuuteen, sekä perheryhmäkodin nuorten  
kanssa toimivien työntekijöiden ja siellä asuvan nuoren näkökulmiin. Perheryhmäkodeissa asuu  
alaikäisenä yksin Suomeen tulleita pakolaisnuoria, jotka ovat saaneet oleskeluluvan. Opinnäy-  
tetyöni tilaajana toimii Turun perheryhmäkoti.

Vuonna 2022 elämme maailmassa, jossa on käynnissä sotia, ilmastokriisi ja pandemia. Ihmisten  
elinolot eivät toteudu kaikkialla yhdenvertaisesti. Useat elävät valtiossa, jonka hallinto ei kun-  
nioita ihmisoikeuksia tai jossa elinolot käyvät mahdottomiksi luonnonkatastrofien takia. Monet  
jättävät kotimaansa ja lähtevät hakemaan itselleen ja perheelleen turvaa uudesta, tuntematto-  
masta yhteiskunnasta. Kotimaastaan hädän tai vainon vuoksi pakenevia ihmisiä kutsutaan pa-  
kolaisiksi. Osa näistä ihmisistä on alaikäisiä, yksin ilman huoltajaa turvapaikkaa hakevia lapsia  
ja nuoria.

Tämän päivän maailmassa pakolaisuus on pysyvästi ajankohtainen ilmiö. Opinnäytetyössäni  
syvennyn tarkemmin siihen, miten pakolaisnuorten itsenäistymisprosessia voidaan parhaalla  
mahdollisella tavalla tukea. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus ja alati muuttuva maailman-  
tilanne voivat asettaa päättäjät ja ammattilaiset ajattelemaan palvelujen tuottamista myös uu-  
sista näkökulmista. Yksin Suomeen tulleiden alaikäisten tarpeenmukainen tukeminen aikuisuu-  
den kynnyksellä on keskeistä heidän opetellessaan uutta elämää suomalaisessa yhteiskunnassa.

Yksin turvapaikkaa hakevia alaikäisiä on Euroopassa tutkittu paljon ja tutkimustietoa löytyy  
melko laajasti suomeksikin. Lähivuosina on valmistunut opinnäytetöitä, jotka käsittelevät yksin  
maahan tulleiden itsenäistymistä. Muun muassa Matilda Pärssinen on opinnäytetyönsä *Kohta  
kotona – opas omaan kotiin muuttavalle nuorelle (2018)* pohjalta laatinut oppaan, jota voi käyt-  
tää tukena ilman huoltajaa saapuneiden pakolaisnuorten omaan kotiin muuton yhteydessä. Mia  
Ojanen ja Riikka Liekkinen ovat laatineet opinnäytetyön *Alaikäisenä yksintulleen maahan-  
muuttajanuoren itsenäistyminen ja tuen tarve itsenäistymisvaiheessa (2020)*, jonka tavoittena  
oli selvittää, miten itsenäistyminen näkyy yksin maahantulleiden elämässä heidän muutettuaan  
omaan kotiin. Anne-Marie Peura ja Heini Hänninen ovat kirjoittaneet opinnäytetyön *Maahan-  
muuttajanuoren itsenäistymisen tukeminen (2018)*, jonka tavoitteena oli laatia käytännöllinen  
itsenäistymisohjelma, jota omaohjaajat toteuttavat nuorten kanssa heidän täysi-ikäistyessään.  
(Pärssinen 2018; Liekkinen & Ojanen 2020; Hänninen & Peura 2018.)

Huolimatta jo tehdystä tutkimuksesta, juuri Turun perheryhmäkodin nuorten itsenäistymisprosessiin liittyen ei ole aikaisemmin laadittu opinnäytetyötä. Lisäksi opinnäytetyön tilaajan toiveena oli perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tueksi laadittu opas, jota voi käyttää suoraan Turun perheryhmäkodin ohjaajien työssä. Opinnäytetyöni tulosten pohjalta laadin oppaan, jota Turun perheryhmäkodin ohjaajat voivat hyödyntää työssään.

Opinnäytetyöni tietoperustassa esittelen yksintulleiden tilannetta Suomessa ja muualla maailmalla. Tämän jälkeen käyn läpi käsityksiä itsenäistymisestä muun muassa kehityspsykologian näkökulmasta. Esittelen lisäksi perheryhmäkotien roolia yksin Suomeen tulleiden itsenäistymisprosessissa. Keräsin aineiston kehittämistyöhöni haastattelemalla Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston työntekijöitä, sekä Turun perheryhmäkodin työntekijöitä ja siellä asuvaa nuorta. Turun perheryhmäkodin ohjaajien lisäksi haastattelin erään toisen Suomessa toimivan perheryhmäkodin ohjaajia, kuullakseni miten nuoren itsenäistymistä tuetaan muualla.

Opinnäytetyöni kirjoittamisen ajan olen työskennellyt ohjaajana Turun perheryhmäkodilla. Lisäksi olen ennen opinnäytetyöprosessini aloittamista tehnyt työharjoittelun Turun kaupungin ulkomaalaistoimistolla, joka tarjoaa sosiaali- ja terveystyöpalvelut yksin maahantulleille alaikäisille. Yksin Suomeen tulleet pakolaisnuoret ja heidän kanssaan työskentely on siis tullut minulle kehittämistyöni lisäksi myös työkokemuksen kautta tutuksi. Koen, että työkokemukseni perheryhmäkodilla ja ulkomaalaistoimistolla on helpottanut minua ymmärtämään esimerkiksi lukemaani aiheeseen liittyvää tutkimusta käytännön tasolla. Lisäksi koen saaneeni myös omaa näkökulmaa siihen, minkälaisia haasteita alaikäiset pakolaisnuoret kohtaavat täysi-ikäistytessään.

## 2 PERHERYHMÄKODIT

Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä alkoi lisääntyä 1990-luvulla. Näiden turvapaikanhakijoiden joukossa oli myös yksin, ilman huoltajaa turvaa hakevia lapsia ja nuoria. Yksin maahan tulleiden lasten asumista ja hoivaa varten luotiin pian järjestelmä, jonka myötä myös ensimmäiset perheryhmäkodit perustettiin. Järjestelmä oli aluksi sosiaali- ja terveystieteiden ohjauksessa, mutta siirtyi sen jälkeen työ- ja elinkeinoministeriön ohjaukseen. (Martiskainen & Toivonen 2019, 11.)

Vuodesta 2011 eteenpäin lait maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta eriytettiin. Tämä muutos johti siihen, että ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten huolenpito jakautui kahdelle hallinnonalalle. Prosessi etenee siten, että yksintulevat, turvapaikkaa hakevat majoitetaan ensin Maahanmuuttoviraston ohjauksessa olevaan vastaanottokeskuksen ryhmäkotiin. Alaikäisen turvapaikanhakijan saatua oleskeluluvan hän saa myös kuntapaidan, ja siirtyy samalla työ- ja elinkeinoministeriön sekä ELY-keskusten ohjaamaan järjestelmään ja tätä kautta perheryhmäkoteihin. (Martiskainen & Toivonen 2019, 11.) Laki kotoutumisen edistämisestä (9.7.2020/564, 27 §) määrittelee, että oleskeluluvan saaneen, ilman huoltajaa olevan lapsen tai nuoren hoiva, huolenpito ja kasvatusta järjestetään perheryhmäkodissa tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla. Ilman huoltajaa maahan tulleet voi pisimillään olla erilaisten tukitoimenpiteiden piirissä, kunnes täyttää 25-vuotta, tai kunnes hänellä on huoltaja Suomessa. (Kotouttaminen.fi 2021, 9; ELY-keskus 2021.)

Puhuttaessa kotoutumistyöhön ja kotouttamiseen liittyvästä lainsäädännöstä ja toimijoista, on keskeistä ymmärtää, mitä kotoutumisella ja kotouttamisella tarkoitetaan, ja mikä näiden kahden ero on. Kotoutuminen ja kotouttaminen ovat sanoja, jotka luotiin suomen kieleen kotouttamislainsäädännön valmistelun yhteydessä 1990-luvulla. Käsitteet voi yleisellä tasolla määritellä niin, että kotoutumisella viitataan niihin prosesseihin, joiden aikana johonkin maahan pysyvästi muuttanut ihminen löytää oman paikkansa olla ja toimia. Kotouttamisella tarkoitetaan niitä julkisen hallinnon toimenpiteitä, joita tarjotaan yksilön kotoutumisen tukemiseksi. Kaikki, mikä edistää maahanmuuttajan osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa, sekä yhdenvertaisuuden tunnetta, on kotouttavaa toimintaa. (Saukkonen 2020, 17, 60.) Saukkonen (2020, 60) toteaa, että kotouttamiseen osallistuvat aivan kaikki julkisista viranomaisista erilaisiin palvelun tarjoajiin, naapureista ja tuttavista satunnaisiin ohikulkijoihin sekä viestinnän ammattilaisista sosiaalisen median käyttäjiin. Kotouttamista edistetään ja toteutetaan tiedostetusti ja tiedostamatta. Kotoutuminen on lain mukaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä,

jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla, kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Onnistunut kotoutuminen on myös edellytys toimivan monikulttuurisen yhteiskunnan rakentumiselle. Kotouttamisella taas tarkoitetaan viranomaistoimenpiteitä, jotka edistävät yksilön kotoutumista hyvinvoinnin, terveyden, koulutuksen sekä työllisyyden lisäämisen avulla. (ELY-keskus 2021; Väestöliitto 2021; Suomen pakolaisapu 2021; THL 2021.) Suomessa ELY-keskuksilla on keskeinen rooli kotoutumista edistävien palvelujen tarjoamisessa. ELY-keskusten vastuualueisiin kuuluu maahanmuuttoon, kotoutumiseen ja hyviin etnisiin suhteisiin liittyvät tehtävät alueellisesti. Näitä tehtäviä ovat muun muassa maahanmuuttajien kotoutumistyön suunnittelu ja ohjaus, kuntien ohjaus ja neuvonta pakolaisten vastaanottoon liittyvissä asioissa, sekä sopimukset kuntien kanssa pakolaisten kuntiin osoittamisesta ja kotoutumisien edistämisestä. Lisäksi ELY-keskusten vastuulle kuuluu etnisen tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistäminen. (ELY-keskus 2021.)

ELY-keskukset koordinoivat perheryhmäkotien toimintaa ja toimivat yhteistyössä kuntien kanssa yksintulleita alaikäisiä koskevissa asioissa. Perheryhmäkoteja on Suomessa useita, ja niitä on Suomen pakolaistilanteesta riippuen lakkautettu ja perustettu uusia. Perheryhmäkotien toiminta ja olemassaolo perustuu siis luonnollisesti siihen, minkä verran alaikäisiä pakolaisia saapuu Suomeen. Koko alaikäisten asumista koskeva järjestelmä on alun perin suunniteltu väliaikaiseksi sillä ajatuksella, että useat heistä muuttavat ennen täysi-ikäistymistään pois perheryhmäkoteista oman perheen saapuessa Suomeen. 2010-luvulla turvapaikkaprosessit ovat pitkittyneet ja perheenyhdistämisestä on tehty entistä haastavampaa, joka on johtanut siihen, että yksintulleet asuvatkin useita vuosia ja useimmiten täysi-ikäistymiseensä saakka tämän järjestelmän palveluiden piirissä. (Martiskainen & Toivonen, 2019, 11.)

### Turun perheryhmäkoti

Kehittämistyöni tilaaja, Turun perheryhmäkoti, on vanhin yhä toiminnassa oleva perheryhmäkoti Suomessa. Turun perheryhmäkoti on perustettu vuonna 1992, ja se kuuluu Turun ensi- ja turvakoti ry:hyn. Ensi- ja turvakotien liitto on valtakunnallinen lapsi- ja perhejärjestö. Liitto auttaa vaikeissa ja turvattomissa oloissa eläviä lapsia ja perheitä sekä tekee perheväkivaltaa ehkäisevää työtä. Ensi- ja turvakotien liitolla on 30 jäsenyhteisöä, joista Turun ensi- ja turvakoti on yksi. (Ensi- ja turvakotien liitto 2021.)



Turun perheryhmäkodissa toimii yksikön vastaavan lisäksi viisi ohjaajaa. Samanaikaisesti Turun perheryhmäkodissa voi asua seitsemän nuorta. Vuosien 1992–2019 välillä Turun perheryhmäkodissa on asunut yhteensä noin 150 nuorta (Iisakkila 2019, 10). Perheryhmäkodissa huolehditaan yksin maahantulleen nuoren hoivasta, kasvatuksesta ja huolenpidosta. Se tarjoaa turvallisen, kodinomaisen ympäristön tukien nuoren kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Nuoria ohjataan yksilöllisen tarpeen mukaisesti, huomioiden heidän kasvunsa kohti itsenäistä elämää. Ohjaajat ovat läsnä nuoren arjessa yhteisen tekemisen kautta, ja lisäksi jokaisella nuorella on omaohjaaja. Perheryhmäkotien toiminnan tavoitteena on kotoutumista tukeva, kokonaisvaltainen lapsen edun huomioon ottava kasvatusta ja hoiva. Tarkoituksena on, että nuori saavuttaisi tarvittavat sosiaaliset ja elämänhallintaan liittyvät taidot, joita tarvitsee omaan kotiin muuttaessaan. (Turun ensi- ja turvakoti 2022; Aitoaho, 2016, 6; Iisakkila, 2019, 11.)

Kuten aiemmin kuvattu osoittaa, keskeinen syy perheryhmäkotien olemassaololle on pyrkimys tukea nuoren aikuistumista uudessa yhteiskunnassa niin, että nuori omaksuu tarvittavat asiat pärjätäkseen itsenäisesti. Opinnäytetyössäni paneudun siihen, millä keinoilla nuoren elämässä toimivat ammattilaiset voivat nuorta parhaalla mahdollisella tavalla tukea. Turun perheryhmäkodin nuorten itsenäistymisprosessista ei ole aikaisemmin tehty opinnäytetyötäni vastaavaa kartoitusta. Turun perheryhmäkodilla on havaittu myös tarve oppaalle, joka voisi toimia Turun perheryhmäkodin ohjaajien apuvälineenä heidän tukiessaan nuoria täysi-ikäisyyden lähestyessä. Opinnäytetyössäni nousseet havainnot ja hyväksi todetut toimintamallit ovat sovellettavissa Turun perheryhmäkodin lisäksi myös muihin Suomessa toimiviin perheryhmäkoteihin.

## 3 TIETOPERUSTA

Kehittämistyöni kannalta keskeisiä käsitteitä ovat yksin maahan tulleet alaikäiset, nuoren itsenäistyminen sekä perheryhmäkotien toiminta. Opinnäytetyöni tietoperustassa määrittelen nämä käsitteet perustuen aiheeseen liittyvään tutkimukseen ja kirjallisuuteen.

Tietoperustassa käyn läpi yksin turvapaikkaa hakeviin alaikäisiin liittyvää tutkimustietoa, sekä syitä siihen, miksi heitä saapuu Suomeen ja muihin Euroopan maihin. Esittelen itsenäisyyteen, nuoruuteen ja aikuistumiseen liittyviä käsityksiä maailmalla. Tarkastelen nuoruutta ja siihen liittyvää itsenäistymistä ja aikuistumista myös kehityspsykologian kautta. Lopuksi käyn läpi syitä perheryhmäkotien olemassaololle, sekä perheryhmäkotien ohjaajien ja muun ammattilaisverkoston vastuuta yksin maahan tulleen alaikäisen itsenäistymisprosessissa.

Alaikäisistä turvapaikanhakijoista on käytössä erilaisia termejä, kuten yksin ilman huoltajaa turvapaikkaa hakevat alaikäiset tai lapset (*unaccompanied asylum-seeking minors or children*), ilman huoltajaa tulevat alaikäiset tai lapset (*unaccompanied minors or children*), itsenäiset nuoret siirtolaiset (*independent young migrants*) tai erotetut lapset (*seperated children*). Turvapaikkaa hakevat lapset eivät välttämättä ole täysin ilman huoltajaa tai saattajaa, ja osa heistä saapuu maahan esimerkiksi ihmissalakuljettajien, agenttejen tai sisarusten kanssa. Termien ero on siinä, korostetaanko alaikäisestä puhuttaessa tämän omaa lähtöpäätöstä ja toimijuutta vai vanhemmista erillään olosta aiheutuvaa haavoittuvuutta. (Anis & Esberg 2018, 190.) Yksin maahan tulleista nuorista tehdyssä tutkimuksessa ja yleisessä keskustelussa on yleisesti Suomessa käytetty termiä yksintulleet (*unaccompanied minors*), ja jatkossa käytän heistä tätä termiä myös opinnäytetyössäni.

### 3.1 Yksintulleet

Yli puolet maailman kaikista pakolaisista on lapsia. Heidän joukossaan on myös paljon yksin, ilman huoltajaa turvaa hakevia. Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Turvapaikkahakemusten taustalla on yleensä kotimaassa tapahtuvat ihmisoikeusrikkomukset, sota ja levottomuudet ja näihin liittyvä pelko joutua vainotuksi. Vaino saattaa liittyä henkilön alkuperään, kansalaisuuteen, uskontoon, yhteiskunnalliseen ryhmään tai poliittiseen mielipiteeseen. Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty kansainvälistä suojelua kotimaansa ulkopuolella. Suomessa pakolaisaseman saa henkilö, jolle myönnetään turvapaikka tai joka tulee Suomeen pakolaiskiintiön kautta. Yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija on henkilö, joka ilmoittaa olevansa alle 18-vuotias ja saapuu maahan joko yksin tai sellaisen henkilön seurassa,

joka ei ole hänen vanhempansa tai huoltajansa. (Pakolaisneuvonta 2022; Björklund 2014, 21; Fingerroos 2016, 67.) Vuosien 2013–2018 välillä Pohjoismaihin saapui 65 321 yksintullutta turvapaikanhakijaa (Islanti pois lukien) (Hjern 2020, 89).

Useimmat Suomeen saapuvat yksintulleet ovat lähtöisin Somaliasta, Afganistanista ja Irakista. Tyttöjä saapuu yksin huomattavasti poikia vähemmän, johtuen esimerkiksi riskistä tulla raiskatuksi tai siepatuksi. Lisäksi tähän liittyy kulttuurikohtaisia eroja koskien eri sukupuolten oikeuksia, kuten lupaa matkustaa. Suuri osa pohjoismaihin saapuvista yksintulleista on iältään noin 15–17-vuotiaita poikia. He ehtivät siis asua Suomessa vain muutamia vuosia ennen kuin ovat täysi-ikäisiä. (Hjern 2020, 89; Björklund 2014, 13, 62). Suomessa Lastensuojelulain (2007/714) mukaisesti alle 18-vuotiasta pidetään lapsena ja nuorena 18–20-vuotiasta. Yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija on siis lain silmissä lapsi. Tutkimuksissa on kuitenkin kritisoitu sitä, että pakolaissopimuksissa ja turvapaikkaprosessissa ei asianmukaisesti oteta huomioon lapsen haavoittuvaa asemaa (Martiskainen & Toivonen 2019, 8).

Yksintulleet saapuvat maahan ilman huoltajaa, ja ovat siten erittäin haavoittuva muuttajaryhmä (esim. Heikkilä 2014, 16–17). Haavoittuva asema tarkoittaa suojelun tarvetta. Toisaalta on hyvä muistaa, että haavoittuvuudesta huolimatta lapsilla ja nuorilla on kykyä selviytyä, oppia ja sopeutua usein nopeammin kuin aikuisilla (Piitulainen 2016, 18). Haavoittuvassa asemassa olevaa nuorta ei tulisi korostaa uhrin aseman kautta, vaan muistaa nostaa esiin hänen toimijuutensa (Kuusisto-Arponen 2016, 36).

Yksintulleilla on usein taustalla erilaisia traumoja, jotka saattavat liittyä kotimaahan tai matkaan Euroopan halki. Traumot voivat liittyä esimerkiksi ihmissalakuljetukseen, seksuaaliseen hyväksikäyttöön, kidutukseen, äärimmäiseen köyhyyteen sekä sotakokemuksiin (esim. Heikkilä 2014, 17; Björklund 2014, 13). Jos ei muuta, niin yksintulleita yhdistää ainakin yksi usein traumaoireita aiheuttava kokemus: he ovat ajautuneet syystä tai toisesta erilleen vanhemmistaan jossakin elämänsä vaiheessa.

Suomeen saavuttuaan alaikäiselle turvapaikanhakijalle kerrotaan hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Hänelle järjestetään majoitus Maahanmuuttoviraston koordinoiman vastaanottokeskuksen yhteydessä olevasta ryhmäkodista. Joissain tilanteissa lapsi voidaan majoittaa myös esimerkiksi sukulaisperheen luokse, jolloin perhe huolehtii lapsen arjesta ja vastaanottokeskus järjestää muut palvelut. Jokaiselle alaikäiselle turvapaikanhakijalle määrätään käräjäoikeuden toimesta edustaja, joka valvoo lapsen edun toteutumista Suomessa. Edustaja toimii yhteistyössä viranomaisten kanssa ja hän edustaa lasta kaikissa virallisissa tapaamisissa. Edustaja

on mukana valvomassa, että lapsen etu otetaan mahdollisimman hyvin huomioon. (Björklund, 2014, 21–23; Piitulainen, 2016, 16.)

Alaikäiselle turvapaikanhakijalle järjestetään turvapaikkahaastattelu. Haastattelun jälkeen Maahanmuuttovirasto selvittää, mikä maa on vastuussa kyseisen turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Pääsääntöisesti alaikäistä ei enää palauteta Suomesta toiseen EU-maahan. Alaikäinen turvapaikanhakija voidaan käännättää takaisin lähtömaahansa vain siinä tapauksessa, jos asianmukainen vastaanotto on varmistettu. Jos turvapaikkaprosessi etenee Suomessa, Maahanmuuttovirasto tekee seuraavaksi turvapaikkapuhuttelun. Tässä puhuttelussa pyritään selvittämään niitä syitä, joiden takia lapsi on joutunut alun perin lähtemään kotimaastaan. Näitä asioita ei siis pääsääntöisesti ole kysytty vielä alkuhaastattelussa tai turvapaikkakuulustelussa. Lisäksi selvitetään, onko oleskeluluvan myöntämiselle muita perusteita, kuten perhesiteitä. Tässä kohtaa voidaan tehdä myös oikeuslääketieteellinen testaus turvapaikanhakijan iän selvittämiseksi. Jos hakijalle myönnetään oleskelulupa, ELY-keskus määrää seuraavaksi lapselle kuntapaikan. Tästä eteenpäin kunta on vastuussa lapsen kasvatuksesta ja kotoutumisesta. Useimmiten tässä kohtaa lapsi muuttaa asumaan perheryhmäkotiin, tai joissain tapauksissa esimerkiksi sukulaisperheen luo. (Björklund 2014, 23, 41–44.)

Yksintullut alaikäinen on uuden edessä saadessaan oleskeluluvan vieraasta maasta. Hän joutuu samalla hyväksymään oman tilanteensa ilman huoltajaa tai useimmiten muutakaan perhettä, ja lisäksi alkaa omaksumaan vierasta kieltä ja kulttuuria. Anne Alitolppa-Niittamon (2014, 80) mukaan yksintulleiden elämää leimaa erityisesti yksi asia: epävarmuus. Nuori on päässyt uuteen, yleisesti turvalliseen koettuun ympäristöön, mutta epävarmuus ja turvattomuuden tunne eivät kuitenkaan pääty. Nuoren mieltä voivat piinata ajatukset siitä, miten kotimaahan mahdollisesti jääneet perheenjäsenet voivat, miten omaksua uuden kulttuurin kieli ja tavat sekä mitä mahdollisuuksia uusi elinympäristö tarjoaa tai on tarjoamatta. Nuori saattaa kokea syyllisyyttä siitä, että on itse päässyt turvaan mutta ei voi välttämättä auttaa perhettään. Toisaalta nuori voi myös tuntea vihan tunnetta siitä, että vanhemmat eivät pystyneet suojelemaan häntä kotimaassaan. (mt. 80.)

Huoli perheestä on usein suuri, ja perheenyhdistämisprosessi on pitkä ja vaativa. Perheenyhdistäminen on prosessi, jossa Suomessa asuva, oleskeluluvan tai kansalaisuuden omaava henkilö, hakee oleskelulupaa yhdelle tai useammalle perheenjäsenelleen (Fingerroos 2016, 66). Perheenyhdistämiseen liittyviä säännöksiä on Suomessa kiristetty paljon 2010-luvulla, ja tämä

on tehnyt prosessin liki mahdottomaksi. Suomessa perheenyhdistäminen on esimerkiksi naapurimaihin Ruotsiin ja Norjaan verrattuna tehty hyvin hankalaksi (Laakso 2019). Lapsi saattaa kokea painostusta perheeltään, joka ei ymmärrä, miksi mitään ei tapahdu. Suurin osa yksin Suomeen tulleista pakolaislapsista ei saa perhettään Suomeen, vaikka hän hakisi perheenyhdistämistä. Valtaosa lapsista ei edes hae perheenyhdistämistä muun muassa puuttuvien papereiden, viisumien tai rahan vuoksi. Akatemiaturkija Anna-Kaisa Kuusiston mukaan perheenyhdistämisprosessin vaikeuttaminen on johtanut tilanteeseen, jossa olemme suojelleet yksintulleet lapset perheettömiksi. Hän korostaa, että yhteiskunnalla on suuri vastuu seurauksista. (Kuusisto-Arponen 2016, 108.)

### **3.2 Käsityksiä itsenäistymisestä**

Kehittämistyöni aiheen kannalta on keskeistä ymmärtää, mitä itsenäistyminen kenellekin tarkoittaa ja mitä ajatuksia ja arvoja siihen liitetään. Suomalaisessa yhteiskunnassa pidämme tiettyä itsenäistymiseen liittyviä asioita jopa itsestään selvinä, ja toisesta kulttuurista tuleva ihminen voi nähdä asiat hyvinkin erilaisella tavalla. Perheryhmäkodissa asuvien pakolaisnuorten lähtömaat vaihtelevat, ja tämän takia opinnäytetyössäni on haastavaa verrata suomalaisen yhteiskunnan käsityksiä itsenäistymisestä jonkin tietyn maan käsitykseen, mutta olen tarkastellut yleisesti käsityksiä muualla maailmassa verrattuna Suomeen ja muihin Pohjoismaihin.

Suomessa itsenäinen ihminen on riippumattomuutta painottavan kulttuurimme ihanne (Salonen 2005, 83). Itsenäinen ihminen kantaa vastuun itsestään, asuu itsenäisesti ja pärjää yksin. Itsenäistymistä voidaan määritellä useilla tavoilla mutta useimmiten se määritellään aikuisuuden kanssa käsikkäin kulkeväksi käsitteeksi: itsenäistyminen on aikuiseksi kasvamista (Malm 2018, 37). Länsimaisessa yhteiskunnassa aikuisuuden mittareina korostetaan entisestään yksilön henkistä kypsyyttä ja kykyä kantaa vastuuta itsestään ja muista, kun taas aikaisemmin aikuisuuden määritelmä on rakentunut enemmän ulkoisista mittareista, kuten esimerkiksi perheestä ja vaikiintuneesta työpaikasta (Aapola & Ketokivi 2005, 27).

Sinkkonen (2010, 64) kuvailee psyykkistä itsenäistymistä hitaaksi prosessiksi, joka tapahtuu ”kaksi askelta eteen ja yksi taakse” -tekniikalla. Nuoruuden ja aikuisuuden välisen vaiheen katsotaan pidentyneen nuorten jatkaessa opiskelua yhä pidempään ja lykätessä perheen perustamista myöhemmäksi (Salonen 2005, 66). Käsitys aikuisuudesta onkin muovautunut vuosikymmenien kuluessa.

Aikuisuus ja itsenäistyminen nähdään eri kulttuureissa eri tavoin. Monissa maailman kulttuureissa aikuisuuden mittarina korostetaan pikemminkin vastuunottoa muista ihmisistä itsensä sijaan (Malm 2018, 40). Useiden maiden käsitys itsenäistymisestä poikkeaa etenkin pohjoismaille ja Suomelle tyypillisestä elämäntavasta, joka kannustaa hyvin itsenäiseen ja individualistiseen elämään. Yksintulleiden nuorten lähtömaissa käsitys elämästä on usein hyvin päinvas-tainen ja ihmiset elävät suurissa yhteisöissä. Pahimmassa tapauksessa kykenemättömyys toimia itsenäisesti pohjoismaalaisessa yhteiskunnassa voi johtaa syrjäytymiseen. (Björklund 2014, 62.)

### Käsityksiä itsenäistymisestä ja perheestä maailmalla

Sosiaaliset rakenteet ympärillämme muodostavat yhteiskuntia, joiden normien mukaan siinä elävät yksilöt ja yhteisöt toimivat. Yhteiskunta käsittää ne ihmiset, jotka asuvat samalla alu-eella, elävät samassa poliittisessa järjestelmässä ja ovat tietoisia omasta erityisestä identiteetis-tään, joka eroaa heidän ympärillään olevien muiden ihmisten identiteeteistä. Kaikki yksilöt syn-tyvät johonkin olemassa olevaan yhteiskuntaan. Keskeinen osa yhteiskuntaa on ihmisten siihen perustuen luoma kulttuuri. Kulttuuri koostuu tärkeinä pidetyistä asioista, noudatetuista sään-nöistä sekä kulttuurissa luodoista ja käyttöön otetuista esineistä. (Antikainen & Rinne & Koski 2013, 12.)

Käsitys itsenäistymisestä onkin vahvasti kytköksissä siihen, minkälaisia käsityksiä valloilla olevassa kulttuurissa ja yhteiskunnassa on perheestä ja yksilöstä. Yksintulleet ovat vieraaseen maahan saapuessaan joutuneet luopumaan oman yhteiskuntansa totutuista tavoista ja ihmisistä. He ovat menettäneet muun muassa sen hetkisen kodin, perheen, sosiaaliset verkostot sekä tule-vaisuuden näkymät. Näistä menetyksistä käytetään termiä kulttuurinen menetys. (Heikkilä 2014, 17.)

Suomalaisessa kulttuurissa omaan kotiin muuttoa pidetään tärkeänä osana itsenäistymistä. Ver-rattaessa esimerkiksi muihin eurooppalaisiin valtioihin, Suomessa nuoret muuttavat omaan ko-ttiinsa keskivertoa aikaisemmin. Suomi, kuten muutkin pohjoismaiset yhteiskunnat, tukevat nuoren omaan kotiin muuttoa ja itsenäistymistä erilaisilla valtion tuilla. (Myllyniemi & Kiila-koski 2017, 17.) Pohjoismaissa nuoret muuttavat omaan kotiin melko nuorena, hankkivat oman perheen melko myöhään ja yksinasuminen on tyypillistä. Mitä eteläisempään Eurooppaan men-nään, sitä myöhemässä vaiheessa tilastollisesti vanhempien kotoa muutetaan pois. Suoma-

laisnuoret muuttavat usein omilleen noin kaksikymmentävuotiaana, kun taas esimerkiksi espanjalaiset nuoret muuttavat omaan kotiin usein lähempänä kolmeakymmentä ikävuotta. (Salonen 2005, 68; Tilastokeskus 2021.)

Myös eri kulttuurien käsitykset perheestä vaikuttavat käsitykseen itsenäistymisestä. Perheenjäsenen määritelmä on kirjattu Suomessa Ulkomaalaislakiin. Tämä määritelmä ei aina vastaa muiden maiden perhekäsitystä, sillä suomalainen perhekäsitys on suppeampi kuin monissa muissa maissa. Käytännössä perheenjäseniksi katsotaan Suomessa asuva aviopuoliso tai alle 18-vuotias lapsi. Esimerkiksi useissa Afrikan ja Lähi-idän maissa käsitys perheestä on paljon laajempi. (Sisäministeriö 2022; Ulkomaalaislaki 2004/301, 37 §)

Riitta Jallinoja (2000) on määritellyt käsitykset individualistisesta ja familistisesta perhemallista. Individualistisessa mallissa yksilöä pidetään ensisijaisena, kun taas familistisessä mallissa perhe on yksilöllisten pyrkimysten yläpuolella oleva itseisarvo. (Salonen, 2005, 68–70.) Yhtä lailla voidaan puhua yksilökeskeisyydestä ja yhteisöllisyydestä, individualismista ja kollektivismista, joilla viitataan samaan eli siihen, onko keskeisimpänä ajattelutapana yksilön itsenäisyys vai yhteisöllisyys, minä vai me. Useissa pakolaisten lähtömaissa, kuten muutoinkin suurimmassa osassa maailman maista ja kulttuureista, korostuu familistinen, yhteisöllinen malli. Suomalainen yhteiskunta korostaa kiistatta individualistisempaa mallia, ja tämä näkyy myös käsityksessämme siitä, mitä itsenäistymisellä tarkoitetaan sekä millä tavalla yhteiskuntamme nuorta tämän itsenäistymisprosessissaan tukee. Yhteisöllisissä kulttuureissa on myös länsimaita luonnollisempaa keskustella omista ongelmista itselle tuttujien ihmisten kanssa, kun taas yksilökeskeisemmissä kulttuureissa on tyypillisempää hakeutua ammattiavun piiriin. (Korhonen & Puukari 2013, 13.) Suomessa keskeistä on omaan asuntoon muutto ja asioista huolehtiminen, ja useimmiten ajatuksena on, että näistä asioista selvittää yksin. Suomalaisessa yhteiskunnassa on täysin normaalia ihmetellä, jos nuori ei vielä parikymppisenä ole muuttanut omaan kotiin, vaikka hän olisikin saavuttanut muita aikuistumiseen yleisesti liitettyjä asioita.

Useissa pakolaisten lähtömaissa lapsen asema on hyvin toisenlainen kuin Suomessa. Lapsesta tulee aikuinen jo hyvin varhaisessa vaiheessa, kymmenen – kolmentoista ikävuoden jälkeen. Useissa maissa on tavallista solmia avioliitto jo hyvin nuorena. Avioiduttuaankin lapsi on useimmiten yhä tiivis osa jonkinlaista perheyhteisöä. Varsinaisesta nuoruusvaiheesta, puberteetista tai itsenäistymisvaiheesta ei välttämättä puhuta eikä näitä käsitteitä usein edes tunneta. Kollektiivisessa, eli yhteisökeskeisessä kulttuurissa itsenäistyminen ja yksilöllisyys ovat vieraita käsitteitä. (Pentikäinen 2005, 80.) Yhteisökeskeisessä kulttuurissa korostuu ryhmän edun

ajattelu ennen yksilön etua. Yhteisöllisissä kulttuureissa myös identiteetti määräytyy vahvemmin muiden yhteisön jäsenten kautta, kun yksilökeskeisessä kulttuurissa korostetaan henkilön omaa persoonallista identiteettiä. (Korhonen & Puukari 2013, 13.)

### Itsenäistyminen kehityspsykologian näkökulmasta

Nuoruus on ihmisen ikävaihe, siirtymäkausi lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruusiässä ihmiselle tapahtuu huomattavia fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia. Käsitteet siitä, mitä nuoruusiässä tapahtuu ja miten kauan se kestää, vaihtelevat kulttuureittain. Kuten aiemmin mainittu, länsimaissa korostuu käsitys yksilöstä, mikä näkyy nuoruuden kehitysvaiheessa siten, että ihmiselle tulee vahva pyrkimys irtautua vanhemmistaan ja heidän edustamistaan arvoista ja ajattelumalleista omaksi itsenäiseksi, erilliseksi yksilöksi. Joissain kulttuureissa nuoruutta ikävaiheena ei tunnusteta ollenkaan, ja lapsi liitetään aikuisuuteen esimerkiksi erilaisten siirtymäriittien avulla. Näissä kulttuureissa protestointia aikuisia vastaan ei esiinny samassa määrin kuin länsimaaisissa kulttuureissa. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 72.) Esimerkiksi elämäntieteissä korostetaan, että yksilön kehityksen eri vaiheet eroavat erityisesti sen mukaan, millaisia sosiaalisia odotuksia, normeja, rooleja ja mahdollisuuksia yhteiskunta ja sen kulttuuri kohdistavat ihmiseen (Lyytinen & Korhonen 1995, 258).

Jokainen ihminen on oma yksilönsä ja jokaisen ihmisen elämään kuuluu erilaisia vaihteita. Kehityspsykologia esittelee joukon teorioita, joilla pyritään löytämään yhdistäviä tekijöitä ihmisen elämäntielle. Nämä teoriat nostavat esille, että ihmisen elämäntielle on samankaltaisia vaihteita ja keskeistä on jatkuva kehitys, joka kulkee ihmisen mukana läpi elämän. Kehitys tuo mukanaan jokaiseen ikävaiheeseen kuuluvia kehittymishaasteita ja -tehtäviä. Kehitystehtäviä ihmisen elämässä voi olla muun muassa kävelemään ja puhumaan oppiminen, tunteiden säätelytaidot, itsenäistyminen lapsuudenkodista, ammatin hankkiminen ja ihmissuhteiden luominen.

Näitä kehittymishaasteita ihminen ratkoo siirtymävaiheissa. Siirtymävaiheet ovat ikään kuin murrosvaihteita ja toisinaan myös elämän kriisejä, joiden myötä jotain uutta syntyy. Itsenäistymistä voidaan ajatella yhtenä siirtymävaiheena. (Nurmiranta ym. 2009 13–14.) Kauko (2014, 103) kuvailee yksintulleiden alaikäisten tilannetta moninkertaiseksi siirtymävaiheeksi lapsuuden ja aikuisuuden, kotimaan ja suomalaisen kulttuurin sekä oman yhteisön jäsenyyden ja uusien verkostojen välillä. Siirtymää käsitteenä voidaan pitää myös ongelmallisena, koska se sisältää oletuksen, että nuorten ihmisten elämässä tapahtuvat muutokset olisivat jollakin tavalla ennalta määrättyjä, tiedossa olevaan päämäärään – aikuisuuteen – tähtääviä. (Aapola ym. 2005, 10.)



Nuoruus voidaan erotella erilaisiin vaiheisiin: varhaisnuoruus noin 11–15-vuotiaana, keskinuoruus noin 15–18-vuotiaana ja myöhäisnuoruus noin 19–22/25-vuotiaana. Nuoruuden alkaminen määritellään usein puberteetin eli nuoruuteen liittyvien fyysisten muutosten myötä. Sitä, milloin nuoruusaika vaihtuu aikuisuuteen, on hankalampi rajata. Nuoruutta on kuvailtu myös ajaksi, jolloin yksilön tulee selvittää kolme kriisiä: ihmissuhteiden kriisi, identiteettikriisi ja ideologinen kriisi. Perheryhmäkodissa asuva nuori elää yleensä keskinuoruuden vaihetta. Keskinuoruuden vaiheessa korostuvat usein identiteettikysymykset ja pyrkimys selkiyttää minäkokemuksia. (Nurmiranta ym. 2009, 72.) Robert Havighurst (1900–1991) oli ensimmäinen tutkija, joka kuvasi systemaattisesti eri ikävaiheisiin liittyviä normatiivisia kehitystehtäviä. Havighurstin mukaan ihmisen ikään liittyvät kehitystehtävät koostuvat erilaisista normatiivisista odotuksista, joita yksilöön kohdistetaan eri elämänvaiheissa. Myöhemmin useat tutkijat ovat kehittäneet eteenpäin tätä kyseistä Havighurstin elämänkaariteoriaa. (Lyytinen ym. 1995, 258–259.)

Havighurst on ryhmitellyt nuoruusiän kehitystehtävät sisäisiksi, itsenäisyyttä korostaviksi ja toisaalta normatiivisiksi, ihmisen ulkopuolelta tuleviksi kehitystehtäviksi. Havighurstin esittelemät kahdeksan nuoruuden keskeistä kehitystehtävää ovat: kypsä suhde molempiin sukupuoliin, oman sukupuoliroolin omaksuminen, oman fyysisen olemuksen hyväksyminen, emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista, avioliittoon ja perhe-elämään valmistautuminen, valmistautuminen työelämään, ideologian tai maailmankatsomuksen kehittäminen ja sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen. Havighurst on kehittänyt teoriansa 1940-luvun Yhdysvalloissa, mutta siitä huolimatta se kuvaa edelleen melko hyvin suomalaistakin käsitystä nuoren itsenäistymisen vaiheista sekä luo pohjaa tästä eteenpäin tehdylle tutkimukselle liittyen näihin kehitysvaiheisiin. (mt. 259; Nurmiranta ym. 2009, 76).

Sen sijaan Erik H. Eriksonin (1902–1994) psykososiaalisen kehitysteorian mukaan nuoruuden kehitystehtävänä on identiteetin muodostaminen. Erikson pitää identiteetin muodostumisen kannalta keskeisenä kolmea asiaa: eheytymistä kokonaisuudeksi, eli sitä, että nuori tuntee olevansa sama ihminen muuttuvissa tilanteissa roolistaan huolimatta. Toisena Erikson nostaa jäsentymisen aikaan, jolla tarkoitetaan, että nuori kokee menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkuvaksi kokonaisuudeksi. Lisäksi Erikson nostaa yhdeksi nuoruuden kehitystehtävän toteutumisen kannalta keskeiseksi asiaksi jäsentymisen ympäristöön, jota tukevat nuoren läheiset ja tärkeät ihmissuhteet sekä historian, kulttuurin ja oman asuinympäristön tunteminen. (Nurmiranta ym. 2009, 77.)

Kuten jokainen nuori muutenkin, myös itsenäistymisprosessi on jokaisella yksilöllisesti erilainen. Itsenäistymisen kulku riippuu perhetaustasta, perheen rakenteesta, nuoren sukupuolesta, suhteista vanhempiin, murrosiän alkamisajankohdasta, aivojen kehityksestä, kaverisuhteista, harrastuksista sekä eettisistä ja uskonnollisista arvoista. Itsenäistymisen ymmärtämisessä keskeistä on ymmärtää, mistä nuori irtautuu ja kenestä hän itsenäistyy. (Sinkkonen 2010, 63.) Suomalaisen, saksalaisten ja englantilaisten laatimassa, tuettujen palvelujen piiristä itsenäistyviä nuoria koskevassa tutkimuksessa todetaan, että itsenäistymistä ei tulisi liittää riippumattomuuteen suhteessa muihin ihmisiin, vaan se tulisi käsittää ihmisten keskinäisten riippuvuussuhteiden muovautumisesta uudenaikaisiksi. (Cameron 2018, 164.)

Itsenäistyminen liitetään niin tutkimuskirjallisuudessa kuin arkikielessäkin usein vahvasti vanhempiin ja vanhempien kotoa pois muuttoon. Perheryhmäkodin nuori on tässä mielessä hyvin erilaisen itsenäistymisen edessä muuttaessaan perheryhmäkodista omaan kotiin. Sinkkonen (2010, 85) mukaan nuoret itsenäistyvät kiintymyssuhdekontekstissa, eli turvallisten ja rakastavien aikuisten antamassa suojassa. Itsenäistyminen ei tarkoita sitä, että nämä siteet katkeavat. Lapsuudessa turvallisesti kiintyneen nuoren itsenäistyminen on helpompaa, kuin turvattomasti kiintyneen kehitys. Vaikeat menetykset tai muut kielteiset elämäntapahtumat voivat häiritä turvallisuudentunteen ja kiintymyssuhteen rakentumista, mutta tästäkin huolimatta varhain koettu turvallisuudentunne lapsuudessa on suurenmoinen pääoma vastaisten koettelemusten varalle. Ihminen pyrkii säilyttämään itselleen välttämättömät kiintymyssuhteet - kyse on ihmisen perustarpeesta. Nuoren itsenäistyminen ei siis onnistu, jos sillä tarkoitetaan kiintymyssuhteiden kieltämistä. (Sinkkonen, 2010, 87.)

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä on laatinut itsenäistyvän nuoren roolikartan (Kuva 1), johon liittyy viisi keskeistä osa-aluetta: elämästä oppija, suhteiden hoitaja, itsensä arvostaja, rajojen asettaja sekä arkipäivän pyörittäjä. Tämä kartta kuvailee osuvasti suomalaista käsitystä itsenäistymiseen liittyvistä asioista ja arvossa pidetyistä taidoista.

## ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Viisi keskeistä osa-aluetta



Kuva 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta (Varsinais-Suomen Lastensuojelulakuntayhtymä, 2013)

### 3.3 Yksintulleet nuoret itsenäistymisen kynnyksellä

Suomen nuorisolaki määrittelee, että nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 1285/2016, 3 §). Suomessa lastensuojelulaki määrittelee nuoriksi kaikki 19–24-vuotiaat ja lapseksi alle 18-vuotiaat (Lastensuojelulaki 417/2007, 6 §). Kehittämistyössäni käsittelem perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tukemista ja viittaan heistä puhuttaessa useimmiten nuoriin.

Perheryhmäkodissa asuu 15–18-vuotiaita nuoria. Useissa maissa käsitys lapsesta, nuoresta ja aikuisesta voi erota paljonkin länsimaisesta ajattelusta. Joissakin pakolaisten lähtömaissa nuoruutta ei ikävaiheena tunnisteta ollenkaan. Jotkut yksintulleet voivat kokea olleensa aikuisia jo pitkään ennen kuin täyttävät 18-vuotta Suomessa. Toisilla taas esimerkiksi ikätestauksessa ta-

pahtuvat virheet voivat johtaa ennen aikaiseen täysi-ikäistymiseen, kun todellista syntymäpäivää ei ole syystä tai toisesta pystytty todentamaan. Joka tapauksessa kokemus täysi-ikäistymisestä on sidoksissa niin yksilön omaan kokemukseen kuin ympäröivään yhteiskuntaan ja sen normeihin, eivätkä yksilön ja yhteiskunnan kokemus kohtaa aina toisiaan. Nykypäivänä on kuitenkin entistä enemmän korostettu, että biologinen ikä on usein riittämätön määrittelijä mietittäessä nuoren tuen tarvetta. (Suurpää 2016, 66; Björklund 2015, 15.)

Yksintulleet ovat nuoresta iästään huolimatta usein kokeneet paljon suhteessa esimerkiksi Suomessa syntyneeseen nuoreen. Vaikka lapsuus omassa kotimaassa on osalla saattanut olla hyvä ja turvallinen, liittyy viimeistään kotimaasta poistumiseen usein tavalla tai toisella rankkoja muistoja. Lapset ja nuoret ovat saattaneet viettää pitkiä aikoja useissa eri maissa ennen saapumista Suomeen, tai koko lapsuus on voinut olla pelkkää pakomatkaa. Useimmiten lähdön syynä on yhteiskunnallinen kriisitilanne tai sota, tai esimerkiksi perheen epävakaa taloudellinen asema ja huonot elinolot. Lisäksi alaikäisen saattaa lähettää pakomatalle uhka pakkoavioliitosta. Lähdön syytä on yhtä paljon kuin pakolaisiakin, mutta yhteistä jokaiselle on pyrkimys hakea turvapaikkaa turvalliseksi koetusta maasta. (Honkasalo 2016, 11; Björklund 2014, 55–56.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa osaksi itsenäistymisprosessia liitetään vahvasti omaan kotiin muutto ja omien asioiden itsenäinen hoitaminen. Perheryhmäkodissa asuessaan nuori saa tukea ohjaajilta esimerkiksi erilaisissa viranomaisasioissa. Muutettuaan pois perheryhmäkodista nuori saa tarvittaessa apua esimerkiksi kunnan sosiaalitoimesta. Perheryhmäkodissa asumisen aikana nuorta pyritään aktiivisesti valmistelemaan asioiden itsenäiseen hoitoon ja omassa kodissa asumiseen. Nuoren elämänhallintataidot – kuten esimerkiksi taloudenhoitoon ja ruuanlaittoon liittyvät asiat – ovat usein vielä heikot hänen muuttaessaan omaan kotiin perheryhmäkodista. (Björklund 2014, 53.) Hallinnan puute esimerkiksi raha-asioissa voi aiheuttaa pettymyksiä, ja tämä voi heijastaa esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin. Sosiaalisten suhteiden haasteet voivat vaikuttaa psyykkiseen hyvinvointiin, ja myös laajempaan yhteiskunnalliseen osallisuuteen. (Alitolppa-Niittamo 2016, 84.)

Itsenäistymisen kannalta tärkeitä elämäntaitoja opetellaan perheryhmäkodissa, mutta se harvoin riittää nuoren muuttaessa omilleen. Nuori tarvitseekin usein omilleen muutettuaan edelleen paljon tukea, ja joissain tapauksissa kunta tarjoaa nuorelle jälkihuoltoa tämän täytettyä 18-vuotta. (Björklund 2014, 53.) Jälkihuollolla tarkoitetaan sijaishuollon tai pitkän avohuollon päättymisen jälkeen nuorelle tarjottavaa kokonaisvaltaista tukea. Tällaisessa muutosvaiheessa

nuoren tuen tarve on korostunut, ja jälkihuollon tarkoituksella on nimenomaan auttaa aikuistuvaa nuorta saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämisen aloittamiselle. Jälkihuoltoa voidaan nykyisen lainsäädännön puitteissa tarjota aina 25-ikävuoteen saakka. (THL 2022.) 2019 valmistuneessa tutkimuksessa selviää, että Suomessa eri kunnissa yksintulleiden kohdalla sosiaalihuoltolakia sovelletaan eri tavoin. Sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain mukaisten palvelujen tarjoama apu ei toteudu yhdenvertaisesti koko maassa. Lisäksi jälkihuollon tarjoama tuki itsenäistyvälle nuorelle on usein riittämätöntä ja vaihtelee kunnittain. (Martiskainen ym. 2019, 5.)

Nuori muuttaa omaan kotiin perheryhmäkodista täytettyään 18-vuotta. Useissa tutkimuksissa keskitytään alle 18-vuotiaisiin yksintulleisiin pakolaislapsiin, mutta vastaavaa määrää tutkimustietoa ei löydy 18-vuotta täyttäneistä yksintulleista ja siitä, mitä heille tapahtuu omilleen muuton jälkeen, ja miten heidän menneisyytensä ja elämä ilman perhettä vaikuttaa itsenäistymiseen (Björklund 2015, 53–54). Nuoren täytettyä 18-vuotta hänen ja edustajan välinen suhde päättyy, ja perheryhmäkodin velvollisuus nuoren huolenpidosta loppuu, kunhan nuori löytää oman asunnon. Tämän jälkeen nuori voi tukeutua tarvittaessa sosiaalipalveluihin, kun tarvitsee apua arjen haastavissa tilanteissa. Yksintulleet kärsivät etenkin omilleen muuton jälkeen taloudenhoidon ja muiden käytännön haasteiden lisäksi usein yksinäisyydestä. Yksinäisyyden lisäksi nuoret kärsivät usein työttömyydestä ja rasismista. Tällaiset tekijät johtavat pahimmillaan syrjäytymiseen. (Björklund 2014, 53–54; TEM 2014, 15; Martiskainen ym., 9.) Björklundin (2015, 54) mukaan oikeanlaatuinen tuki on juuri tässä nuoren elämän nivelvaiheessa äärimmäisen tärkeää.

### **3.4 Perheryhmäkodit nuorten itsenäistymisen tukena**

Perheryhmäkodit ovat koteja yksin maahan tulleille alaikäisille. Suomeen ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat sijoitetaan ensin vastaanottokeskuksen yhteydessä olevaan ryhmäkotiin, ja oleskeluluvan saatuaan he muuttavat useimmiten asumaan perheryhmäkotiin. Perheryhmäkodeissa asuvien nuorten määrä vaihtelee riippuen perheryhmäkodista. Esimerkiksi Turun perheryhmäkodissa on paikka yhteensä seitsemälle nuorelle kerrallaan.

Perheryhmäkotien toimintaa koordinoivat ELY-keskukset. Perheryhmäkodin toimintaa ja lapsen oikeuksia suojelee pääasiassa se, miten lastensuojelulain 58–60 §:ssä on säädetty lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä yksikön tiloista, henkilöstön määrästä ja kelpoisuudesta. Lisäksi toimintaa ohjaa laki kotoutumisen edistämisestä. Alaikäiset turvapaikanhakijat eivät Suomen

lain mukaan ole lastensuojelun asiakkaita. Tämän takia kunnilla ei ole alaikäisistä yksintulleista samanlaista vastuuta kuin lastensuojelun piirissä olevista lapsista ja nuorista. (Björklund 2014, 13.) Jos perheryhmäkodissa asuvan nuoren tilanteeseen on puututtava lastensuojelun keinoin, kunta järjestää siihen liittyvät toimenpiteet (TEM 29/2014, 15–16). Perheryhmäkoteihin sijoitettujen lasten ja nuorten elämäntilanteessa keskeisintä on, että he asuvat erillään omista vanhemmistaan.

Perheryhmäkodissa ohjaajien toiminta perustuu siellä asuvien nuorten elämän tukemiseen ja arjen pyörittämiseen. Yksintulleiden lasten tilannetta voidaan kuvailla moninkertaisen turvattomuuden tilana, johon liittyy hallinnan menetyksen tunteita ja huolta perheenjäsenten tilanteesta (Anis & Esberg, 2018, 196). Honkasalon (2016, 12) mukaan turvalliset arjen rutiinit tukevat yksintulleiden kotoutumisprosessia suomalaiseen yhteiskuntaan. Mikäli arjen rutiinien hoitaminen ei suju, se voi vaikeuttaa pitkäjänteistä kotoutumista (Turtiainen 2013,198). Arjen rytmit, opiskelu ja harrastaminen auttavat selviytymään hankalasta elämänvaiheesta, johon liittyy usein paljon odottelua ja epävarmuutta. Saara Pihlaja (2016, 41) toteaaakin, että kotoutuminen alkaa turvallisuuden tunteesta. Hän korostaa, että on tärkeää, että pitkän ja usein traumaattisen matkan jälkeen saa olla paikassa, jossa on turvallisia aikuisia, arjen rutiineja, sääntöjä ja rajoja sekä välittämistä ja kunnioittamista. Pihlajan mukaan nuoren kohdalla kotouttamistoi-  
mien pitäisi lähteä nimenomaan elämäntaitojen opettamisesta.

Ohjaajat ovat nuorille luotettavia aikuisia, jotka pyrkivät omalla toiminnallaan edistämään nuorten hyvinvointia. Perheryhmäkodin velvollisuuksiin kuuluu nuoren hoiva, huolenpito ja kasvatus. Kasvava nuori kaipaa hoivaa ja huolenpitoa. Hoivan ja huolenpidon yhteisenä laajempänä tavoitteena voidaan nähdä kasvavan henkisen hyvinvoinnin tukeminen. (Laakkonen 2007, 146; TEM 29/2014, 15–16.) Perheryhmäkodin arjessa tuetaan yhtä lailla siellä asuvien nuorten omaa kulttuuria kuin myös edistetään heidän sopeutumistaan uuteen yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Perheryhmäkodissa nuorella on mahdollisuus toteuttaa itseään uskonnollisesti, kielellisesti ja kulttuurisesti. Perheryhmäkodissa voi esimerkiksi valmistaa omaan kulttuuriin kuuluvia ruokia ja viettää kulttuuriin kuuluvia tärkeitä juhlapäiviä.

Samanaikaisesti uuden yhteiskunnan kielen ja kulttuurin omaksumista edistetään esimerkiksi käyttämällä suomen kieltä niin paljon kuin mahdollista ja viettämällä suomalaiseen kulttuuriin kuuluvia juhlia. Perheryhmäkodissa ohjaajat puhuvat nuorten kanssa aina suomea. Perheryhmäkodille voidaan tarvittaessa tilata myös tulkki, ja näin toimitaan esimerkiksi nuoren verkos-

topalavereissa. Kielellinen yhdenvertaisuus on yksi onnistuneen kotoutumisen edellytys. Joissain tilanteissa nuori voi olla sitä mieltä, että tulkkia ei tarvita, mutta ammattilaisen tulee kuitenkin siinäkin tapauksessa harkita, olisiko asiakkaan edun mukaista kuitenkin hankkia tulkki paikalle. Ymmärretyksi tuleminen on sekä asiakkaan että viranomaisen oikeus. (Turtiainen 2013, 194). Toisaalta tulkkaukset voivat vaikeuttaa vuorovaikutustilannetta. Anis ja Esberg (2018, 210) toteavat, että tulkin käyttö saattaa vaikuttaa siihen, miten avoimesti yksintulleet lapset asioistaan puhuvat.

Perheryhmäkodissa nuorelle annetaan myös paljon eväitä suomalaiseen koulu- ja työelämään. Nuori voi perheryhmäkodin ohjaajan avustuksella harjoitella esimerkiksi ansioluettelon ja työhakemuksen tekemistä, sekä keskustella yleisesti suomalaisesta työelämäkulttuurista. Keskeistä perheryhmäkodin ohjaajien työssä onkin pyrkimys valmistaa nuorta itsenäiseen, perheryhmäkodin jälkeiseen elämään. Ohjaaja auttaa nuorta arjen pulmatilanteissa sillä ajatuksella, että ei tehdä asioita nuoren puolesta vaan siten, että nuori on jonain päivänä kykenevä hoitamaan kyseisen asian itsenäisesti. Perheryhmäkodissa, kuten suomalaisessa yhteiskunnassa muutenkin, korostuu individualistiselle ajatusmallille tyypillinen käsitys siitä, että itsenäistymiseen liittyy vahvasti muutto omaan kotiin ja siellä itsenäisesti pärjäämiseen.

Yksi perheryhmäkodin ohjaajien tärkeimmistä tehtävistä on nuoren koulunkäynnin tukeminen. Koulunkäynti edistää esimerkiksi suomen kielen oppimista sekä muita tulevaisuuden kannalta tärkeiden taitojen omaksumista, ja tätä kautta auttaa myös nuoren kotoutumisprosessissa suomalaiseen yhteiskuntaan. Nuorten yksilölliset koulutuspolut vaihtelevat paljon, ja niihin vaikuttaa kotimaassa käydyt koulut, kielitaito, kiinnostus ja motivointi. Jokaiselle yksintulleelle alaikäiselle tehdään kotoutumissuunnitelma, johon sisällytetään tulevaisuuden koulutuspolku. Koulutuspolku on erittäin tärkeässä roolissa yksintulleen nuoren tulevaisuutta ajatellen. Koulutus on keino päästä mukaan työelämään, ja koulutuksen avulla voi löytää myös jokaiselle ihmiselle tärkeitä sosiaalisia verkostoja. Yksin jäämisen ja syrjäytymisen riski on suurin silloin, jos nuori ei käy Suomessa koulutuspolkuaan loppuun. (Björklund 2014, 49–52.)

Jotkut perheryhmäkodit voivat tarpeen mukaan tarjota nuorelle jälkihuoltoa nuoren täytettyä 18-vuotta ja muutettua omaan kotiin. Erikoislääkäri Tapio Hallan mukaan pakolaisten mielen-terveyden kannalta jälkihuoltotyö on todella tärkeää. Toisaalta Halla toteaa myös, että ihminen tarvitsisi elämässään riittävän pitkiä ihmissuhteita - ei jatkuvasti katkeavia - ja jälkihuollon loppuminen on taas yksi uusi menetys ihmiselle, jolla on jo paljon menetyksiä. (Halla 2021.)

Perheryhmäkodin toiminnassa huomioidaan yksin tulleiden erityistarpeet esimerkiksi hoivassa ja huolenpidossa. Perheryhmäkodin ohjaajat voivat olla nuorelle läheisimpiä ihmisiä koko maailmassa. Tämän huomioiminen ohjaajan työssä on hyvin tärkeää. Etenkin perheenyhdistämisprosessin eri vaiheissa ja mahdollisessa epäonnistumisessa nuoren tuen tarve on korostunut. Perheenyhdistämisprosessin hankaluuden vuoksi perheryhmäkodeissa muodostuvasta yhteisöstä koostuu tärkeä vertaisperhe, johon kuuluu samankaltaisia asioita kokeneita nuoria sekä ohjaajat. Perheryhmäkodissa nuori kykenee luomaan uusia siteitä ihmisiin, mutta se ei koskaan poista huolta ja ikävää omaa perhettä kohtaan. Perheryhmäkodissa nuoren paha olo ja yksinäisyys korostuu usein erityisesti iltaisin ja viikonloppuisin, kun arki ei rullaa tavallisesti ja näissä hetkissä esimerkiksi ikävän tunteet perhettä kohtaan ottavat helposti vallan. Nuoren ympärillä oleva ammattilaisverkosto pyrkii tukemaan nuorta, kuitenkin pitäen huolen siitä, että nuori ymmärtää jo prosessin alkuvaiheessa kuinka hankalaa perheenyhdistäminen Suomessa on. (Kuusisto-Arponen 2016, 105–106.)

Kuusisto-Arponen (2016, 108) kuvailee perheryhmäkoteja henkisen ja maantieteellisen sijaitsemuksen kiinnostukseksi, joissa yksintulleet pyrkivät rakentamaan elämänsä uudelleen. Suomalainen yhteiskunta tarjoaa yksintulleille institutionaalista hoivaa ja turvaa, mutta Kuusisto-Arponen huomauttaa, että samalla olemme luoneet systeemin, jossa lapsi suojellaan perheettömäksi. Perheryhmäkoteja ei alun perin suunniteltu pitkäaikaiseen asumiseen, vaan ajatuksena taustalla on ollut, että ainakin osa lapsista saa perheensä Suomeen. Nykyisten lainsäädännön kiristysten myötä näin ei käytännössä tapahdu kuin hyvin harvoin. Näin perheryhmäkodeista on tullut lastensuojeluyksiköihin rinnasteisia paikkoja, joissa lapset asuvat usein täysi-ikäistymiseen saakka. Tämä vaikuttaa pysyvästi nuoren kehitykseen ja identiteettiin. (mt. 108.) Täten suomalainen yhteiskunta kantaa myös suurta vastuuta siitä, miten tuemme yksin maahan tulleita nuoria itsenäistymisen kynnyksellä, perheryhmäkodin nuorten ja ohjaajien ollessa nuorelle usein lähin tai ainoa sosiaalinen verkosto.



## 4 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT

Opinnäytetyöni aihe on perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tukeminen ja tilaajan toiveena oli, että laadin työni pohjalta oppaan tai vastaavan, jota Turun perheryhmäkodin ohjaajat voivat käyttää työnsä tukena nuoren täysi-ikäisyyden lähestyessä. Tarkoitukseni oli selvittää, mitä perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisprosessissa tapahtuu, minkälaista tukea yksin maa-hantullut nuori tarvitsee itsenäistymisprosessin aikana, sekä miten perheryhmäkodin ohjaaja voi tukea nuorta itsenäistymisprosessissa parhaalla mahdollisella tavalla.

Kun tarkoituksena on kerätä tietoa perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisprosessista, asiasta eniten tietävät nuoret itse sekä heidän kanssaan toimiva ammattilaisverkosto. Tästä syystä kokosin aineiston kehittämistyöhöni keräämällä tietoa perheryhmäkodin ohjaajilta, Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston työntekijöiltä sekä perheryhmäkodissa asuvalta nuorelta. Kaikki henkilöt pysyvät opinnäytetyössäni anonymina.

### 4.1 Haastateltavat

Seuraavaksi käyn läpi haastatteleman tahot ja kuvailen heidän rooliaan perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisprosessissa. Tämän jälkeen käyn läpi tarkemmin menetelmät, joilla aineisto kerättiin. Lopuksi kuvailen aineiston analysointiprosessia.

#### Turun perheryhmäkoti

Turun perheryhmäkodissa asuu 15–17-vuotiaita nuoria, ja itsenäistyminen ja omaan kotiin muutto on heillä kaikilla edessä viimeistään kolmen vuoden päästä siitä, kun he ovat muuttaneet perheryhmäkotiin. Itsenäiseen elämiseen valmistaminen on keskeinen osa perheryhmäkodin ohjaajien työtä. Työotteessaan ohjaajat pyrkivät huomiomaan nuoren kannustamisen asioidensa itsenäiseen hoitamiseen.

Itsenäistyminen, aikuistuminen ja omillaan pärjääminen on prosessi, joka ei tapahdu yhdessä yössä tai samana päivänä, kun nuori täyttää 18-vuotta. Itsenäistymistä ja siihen liittyviä taitoja opetellaan perheryhmäkodilla jokapäiväisessä arjessa ja usein se tapahtuu käytännön tilanteiden kautta. Täysi-ikäistymisen lähestyessä olennaista on avustaa nuorta asunnon haussa ja muu-tossa, sekä huolehtia että nuoren verkosto on ajan tasalla nuoren tilanteesta ja mahdollisesta tuen tarpeesta.

Turun perheryhmäkoti on noin vuoden ajan toteuttanut joidenkin nuorten kanssa myös jälkihuollon palveluita. Mahdollisista jälkihuollon palveluista sovitaan aina kaupungin työntekijöiden, perheryhmäkodin ohjaajien ja nuoren kanssa. Jälkihuoltoa ei automaattisesti tarjota kaikille nuorille.

### Perheryhmäkoti

Haastattelin kehittämistyötäni varten Turun perheryhmäkodin lisäksi erään toisen Suomessa toimivan perheryhmäkodin kahta ohjaajaa. Ohjaajat ja perheryhmäkoti jäivät kehittämistyössäni anonymieiksi. Tämä perheryhmäkoti on tavallisen perheryhmäkötityön ohella tarjonnut jälkihuoltopalvelua jo useiden vuosien ajan.

Lisäksi tällä perheryhmäkodilla on mahdollisuus tarjota vanhimmille asukkaille itsenäistymisyksiöitä. Näissä yksiköissä nuoret asuvat jo melko itsenäisesti, mutta ovat joka tapauksessa edelleen perheryhmäkodin asiakkaita. Kaikki kunnat toteuttavat jälkihuoltoa yksintulleiden kohdalla eri tavoin, ja tässä perheryhmäkodissa tarjotaan täysi-ikäistyneille nuorille myös tuettua, eli jälkihuollon palvelua, jota pystytään tarvittaessa jatkamaan kunnes nuori täyttää 25-vuotta. Perheryhmäkodilla on erikseen perheryhmäkodin työntekijät ja tuetun palvelun työntekijät. Tuetun palvelun työntekijät toimivat yhteistyössä nuoren viranomaisverkoston kanssa ja tukevat nuorta tämän yksilöllisten tarpeiden mukaan.

### Turun perheryhmäkodin nuori

Haastattelin kehittämistyöhöni Turun perheryhmäkodissa asuvaa nuorta. Koin aiheeni kannalta tärkeäksi, että kerään aineistoa myös henkilöltä, joka on itse kokenut perheryhmäkodissa asumisen. Haastatteleman nuori on täyttänyt 18-vuotta ja muuttaa pian omaan asuntoon. Itsenäistymiseen liittyvät asiat ovat siis hänelle hyvin ajankohtaisia. Nuori pysyy opinäytetyössäni anonymina.

Nuori edustaa opinäytetyössäni omaa näkemystä siitä, miten hän on kokenut itsenäistymiseen liittyviä asioita Turun perheryhmäkodilla. Jokaisen nuoren kokemus asumisesta ja itsenäistymisestä Turun perheryhmäkodilta on yksilöllinen, ja yhden nuoren haastattelu edustaa yhtä kokemusta tästä prosessista.

### Ulkomaalaistoimisto

Turussa nuoren sosiaali- ja terveystalvet hoidetaan perheryhmäkodilla asumisen aikana Turun kaupungin ulkomaalaistoimistolla. Nämä talvet jatkuvat edelleen ulkomaalaistoimistolla

nuoren täytettyä 18-vuotta ja muutettua omaan kotiin. Asiakkuuden kesto ulkomaalaistoimistolla arvioidaan jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Ulkomaalaistoimisto on keskeisessä roolissa Turussa asuvien yksintulleiden itsenäistymisprosessissa. Perheryhmäkodin lakisääteisen hoivan ja tuen päättyessä nuoren on mahdollista saada tukea ja apua ulkomaalaistoimiston työntekijöiltä. Ulkomaalaistoimiston rooli nuoren elämässä korostuu nuoren muuttaessa omaan kotiin perheryhmäkodilta. Omilleen muuton jälkeen esimerkiksi etuus- ja talousasioissa nuori voi kääntyä ulkomaalaistoimiston ohjaajan puoleen, kun aikaisemmin hän on tottunut saamaan tukea näissä asioissa perheryhmäkodin ohjaajilta. Ulkomaalaistoimiston työntekijät tulevat kuitenkin enemmän tai vähemmän tutuksi nuorelle jo perheryhmäkodissa asumisen aikana. Esimerkiksi erityisen tuen tarpeessa olevan alaikäisen nuoren kohdalla erilaisia verkostotapaamisia sosiaalityöntekijän ja muiden viranomaistahojen kanssa järjestetään säännöllisesti.

## **4.2 Aineistonkeruumenetelmät**

Kehittämistyössäni käytin laadullisia eli kvalitatiivisia aineistonkeruumenetelmiä. Keräsin aineiston tekemällä neljä haastattelua: yhden strukturoidun lomakehaastattelun ja kolme puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua. Haastattelin Turun perheryhmäkodin kolmea ohjaajaa, erään toisen Suomessa toimivan perheryhmäkodin kahta ohjaajaa, Turun perheryhmäkodissa asuvaa nuorta sekä viittä Turun ulkomaalaistoimiston työntekijää.

Haastattelu toimii aineistonkeruumenetelmänä hyvin, kun tavoitteena on asioiden selventäminen tai syventäminen, ja kun haluamme tietää mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii niin kuin toimii. Päätin käyttää kehittämistyössäni aineistonkeruumenetelmänä haastattelua, koska halusin selvittää henkilöiden yksilöllisiä kokemuksia. Opinnäytetyössäni toteutetuista haastatteluista yksi on strukturoitu ja loput puolistrukturoituja eli teemahaastatteluja. (Ojasalo ym. 2015, 108; Tuomi & Sarajärvi 2018, 62.) Strukturoitu haastattelu muistuttaa kyselyä. Strukturoidun haastattelun runko on etukäteen tarkasti suunniteltu, ja samaa runkoa käytetään kaikissa haastatteluissa. Puolistrukturoitua, eli teemahaastattelua, voi hyvin käyttää tilanteessa, jossa vastaajia ei haluta liikaa ohjailla. Haastattelurungon kysymykset sekä sanamuodot voivat teemahaastattelussa vaihdella, ja lisäkysymyksiä voi kysyä haastattelun edetessä. (Ojasalo ym. 2015, 41.)

Haastatteluista kerätyn tiedon luotettavuutta voi heikentää esimerkiksi haastateltavan taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsijärvi & Hurme 2011, 35). Laadullisen tutkimusta

arvioidessa huomiota kiinnitetään usein aineiston kokoon, laatuun ja keräämistapaan (Jokinen 2008, 245). Keräämäni aineisto on suhteessa pieni, mutta aineiston on koottu toisaalta kattavasti tahoilta, joilla on keskeinen rooli Turun perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisprosessissa.

### Ulkomaalaistoimisto

Haastattelin Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston työntekijöitä nuoren itsenäistymisprosessiin liittyen. Lähetin haastattelurungon (Liite 1) erään ulkomaalaistoimiston työntekijän sähköpostiin, joka lähetti kysymykset edelleen kollegoilleen. Kysymyksiin vastasi yhteensä viisi ulkomaalaistoimiston työntekijää. Työntekijät olivat ammatiltaan ohjaajia tai sosiaalityöntekijöitä. Kerroin vastaajille, että he jäävät kehittämistyössäni anonyymiksi.

Ulkomaalaistoimiston työntekijöille toteutettu sähköpostihaastattelu toteutui siis strukturoituna lomakehaastatteluna, eli haastattelukysymykset oli muotoiltu valmiiksi ja ne esitettiin ennalta määrättyssä järjestyksessä. Strukturoidun haastattelun erottaa kyselystä se, että vastauksen sisältö jätetään avoimeksi eikä etukäteen ole laadittu vastausvaihtoehtoja. Strukturoitu lomakehaastattelu sopii aineistonkeruun menetelmäksi hyvin, kun halutaan kerätä faktatietoa ja kysyä samat kysymykset usealta henkilöltä. (Ojasalo ym. 2015, 107–108.)

### Perheryhmäkoti

Haastattelin kehittämistyöhöni Turun perheryhmäkodin ohjaajien lisäksi erään toisen Suomessa toimivan perheryhmäkodin ohjaajia. Haastattelu toteutui etäyhteydellä videohaastatteluna. Haastatteluun osallistui minä, ja kaksi perheryhmäkodin työntekijää.

Haastattelun alussa kävin läpi, että haastateltavien nimet ja perheryhmäkoti pysyvät kehittämistyössäni anonyymeina. Kerroin, että haastattelu nauhoitetaan ja nauhoitus poistetaan opinnäytetyön valmistuttua. Tämän jälkeen kävin läpi haastattelurungon kysymykset (Liite 2). Tarvitessa kysyin lisäkysymyksiä.

### Turun perheryhmäkodin ohjaajat ja nuori

Keräsin aineistoa Turun perheryhmäkodin toimintamalleista haastatteleamalla siellä työskenteleviä ohjaajia sekä siellä asuvaa nuorta. Haastattelut toteutuivat teemahaastatteluina. Lisäksi joissain tilanteissa saatan viitata Turun perheryhmäkodin toimintatapoihin perustuen omaan kokemukseeni. Olen kehittämistyöni laatimisen ajan työskennellyt Turun perheryhmäkodilla ohjaajana.

Haastattelin yhteensä kolmea Turun perheryhmäkodin ohjaajaa. Ensin haastattelin kahta ohjaajaa samaan aikaan, ja sen jälkeen vielä erikseen yhden ohjaajan. Olin laatinut haastattelua varten etukäteen haastattelurungon (Liite 4), ja kysyin tarvittaessa lisäkysymyksiä. Kerroin myös haastateltaville, että he saavat vapaasti lisätä aiheeseen liittyviä muita ajatuksia, joita haluavat kertoa. Kerroin haastateltaville, että he jäävät anonyymeiksi ja kehittämistyössäni tulee ainoastaan ilmi, että he työskentelevät Turun perheryhmäkodilla.

Turun perheryhmäkodissa asuvan nuoren kanssa kävin läpi opinnäytetyöni aiheen ja kerroin, että hänen haastattelunsa opinnäytetyössäni jää anonyymiksi, mutta kehittämistyössäni tulee ilmi, että hän asuu Turun perheryhmäkodissa ja on 18-vuotta. Kerroin nuorelle, että haastattelen häntä opinnäytetyöhöni koska hän asuu perheryhmäkodissa ja käy läpi itsenäistymiseen liittyviä asioita. Olin laatinut valmiiksi haastattelurungon (Liite 3), mutta haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna ja keskustelun edetessä kysyin haastattelurungon kysymysten lisäksi myös tarkentavia kysymyksiä. Kerroin, että hän saa halutessaan lisätä mieleen tulevia asioita. Haastattelu on aina vuorovaikutusta, joka edellyttää osallistujien välistä luottamusta (Ojasalo 2015, 108). Erityisesti perheryhmäkodin nuorta haastatellessa pidin luottamusta tärkeänä asiana. Haastattelemani nuori on minulle entuudestaan tuttu, ja tällä asetelmalla on sekä hyviä että huonoja vaikutuksia haastattelutilanteeseen. Uskon, että minun oli helpompi saada nuori suostumaan haastatteluun ja kertomaan kokemuksistaan, koska tunnemme entuudestaan. Toisaalta ajattelen, että se voi vaikeuttaa asioista suoraan puhumista. Lisäksi tämän haastattelun eettisyyttä arvioidessa yhtenä tärkeänä näkökulmana voidaan pitää yksintulleisiin usein liitettyä haavoittuvaa asemaa. Haavoittuvassa asemassa olevaa henkilöä haastatellessa on yleiset haastattelua koskevat eettiset ohjeet korostuvat vahvemmin. Tällaisia eettisiä ohjeita ovat muun muassa vapaaehtoisuus ja luottamus. (Luomanen & Nikander 2017, 246.) Kun haavoittuva asema yhdistetään kokonaiseen ihmisryhmään, on kuitenkin tärkeää huomioida, että nämä ryhmät ovat moninaisia ja moniäänisiä. Lähtökohtainen oletus siitä, että joku ryhmä on haavoittuvainen voi kääntyä helposti ylisuojeluksi ja holhoamiseksi. (mt. 250.)

### **4.3 Aineiston analyysimenetelmät**

Käytin aineistonkeruumenetelminä puolistrukturoitua, eli teemahaastattelua sekä strukturoitua lomakehaastattelua. Litteroin eli muutin tekstiksi kaikki tekemäni haastattelut käyttämällä osittain avuksi Wordin litterointi -työkalua. Niissä haastatteluissa, joissa vastaajia oli enemmän kuin yksi, erotin puhujat toisistaan käyttämällä eriväristä fonttia.

Ennen varsinaiseen analyysiin siirtymistä, aineistoon on hyvä tutustua ja sitä järjestellään ja luokitellaan. Litteroidessa tai valmiiksi arkistoitua aineistoa käsitellessä on hyvä pitää mielessä, mikä aineistossa on keskeistä kun ajatellaan alkuperäisiä tutkimuskysymyksiä. (Hyvärinen & Nikander & Ruusuvaori 2010, 8–11.) Teemahaastattelujen analysointitapa erosi strukturoidun lomakehaastattelun analyysistä. Teemahaastattelut analysoin luomalla jokaiselle haastattelulle oman tekstitiedoston, johon liitin kunkin haastattelun haastattelurungon. Tiivistin jo valmiista litterointitiedostosta jokaisen vastauksen ydinasiat oikean kysymyksen alle.

Sain strukturoidun lomakehaastattelun vastaukset paperiversiona itselleni. Kirjasin kaikki vastaukset tekstitiedostoksi Wordiin ja erottelin ne siten, että esimerkiksi kaikki kysymyksen 1 vastaukset olivat samassa tekstitiedostossa. Tämän jälkeen kokosin Exceliin taulukon, johon kirjasin kaikki kysymykset ja kaikki vastaukset. Erotin vastaajat toisistaan vaihtamalla fontin väriä jokaisen vastaajan kohdalla. Näin haastattelua ja vastauksia oli helppo tarkastella kokonaisuutena.

Kirjoitettuani kaiken keräämäni aineiston auki, sekä teemahaastattelut että strukturoidun haastattelun, huomasin että kokonaisuudesta alkaa nousta selkeitä, toisiinsa liittyviä teemoja. Kirjoitin aineiston analyysin erottelemalla keskeisimmät asiakokonaisuudet näihin teemoihin nojaten.

## 5 TULOKSET JA ANALYSOINTI

Käyn seuraavaksi läpi haastatteluista nousseen aineiston teemoittain. Olen teemoitellut aineistoni nousseet aihealueet siten, että ensin käyn läpi perheryhmäkotien ja ulkomaalaistoimiston roolia nuorten elämässä nuoren ollessa alaikäinen ja nuoren täytettyä 18-vuotta. Roolien määrittelyn jälkeen käyn läpi aineistosta nousseita haasteita liittyen nuoren itsenäistymisprosessiin. Lisäksi tuon esiin toimivan verkostotyön merkityksen nuoren itsenäistymistä tukeessa, sekä miten jälkihuoltoa toteutetaan Turun perheryhmäkodilla. Lopuksi kerron haastateltavien mainitsemista oppaista ja toimintamalleista, joita perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tukena voi ohjaajan työssä soveltaa.

Kaikki haastattelut toteutettiin anonyymisti. Viittaan haastateltaviin käyttämällä heistä kirjaintunnusta H sekä numeroa, jolla viittaan kuka haastateltava on kyseessä:

H1	ulkomaalaistoimiston työntekijä
H2	ulkomaalaistoimiston työntekijä
H3	ulkomaalaistoimiston työntekijä
H4	ulkomaalaistoimiston työntekijä
H5	ulkomaalaistoimiston työntekijä
H6	Turun perheryhmäkodin ohjaaja
H7	Turun perheryhmäkodin ohjaaja
H8	Turun perheryhmäkodin ohjaaja
H9	Perheryhmäkodin ohjaaja
H10	Perheryhmäkodin ohjaaja
H11	Turun perheryhmäkodin nuori

### 5.1 Perheryhmäkoti ja sosiaalipalvelut alaikäisen tukena Turussa

Lakisääteisesti perheryhmäkotien rooli on tarjota alaikäiselle hänen tarvitsemansa hoiva- ja huolenpito. Turussa ulkomaalaistoimisto sen sijaan tarjoaa perheryhmäkodin nuorille sosiaali- ja terveyspalvelut, jotka jatkuvat myös täysi-ikäistymisen jälkeen. Pidin tärkeänä, että haastattelemani henkilöt määrittelevät mikä heidän roolinsa nuoren itsenäistymisprosessissa on, ja miten nuoren itsenäistymistä käytännön työssä tuetaan.

Kun nuori muuttaa vastaanottokeskuksen ryhmäkodista perheryhmäkodille, hänelle varataan aika ulkomaalaistoimiston sosiaalityöntekijälle, ohjaajalle sekä terveydenhoitajalle. Nuorelle laaditaan palvelutarpeenarvio/alaikäisen kotoutumissuunnitelma (H1). Alaikäiselle ilman huoltajaa Suomeen saapuneelle, oleskeluluvan saaneelle laaditaan aina kotoutumissuunnitelma. Kotoutumissuunnitelma laaditaan yhdessä alaikäisen edustajan kanssa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386, 15 §.) Palvelutarpeenarvio on Sosiaalihuoltolain mukaisesti tehtävä henkilölle, joka on sosiaalihuollon tarpeessa, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Palvelutarpeenarvion avulla arvioidaan, onko henkilöllä tuen tarvetta. Jos henkilö tarvitsee tukea, arvioidaan, onko tuen tarve luonteeltaan tilapäistä, toistuvaa tai pitkäaikaista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 36–37 §.) Ulkomaalaistoimisto myöntää asumisen perheryhmäkodissa sosiaalihuoltolain alaisena sosiaalipalveluna (H1). Jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on sosiaalihuoltolain (12 §) mukaisesti oikeus saada hänen yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut. Kunnan tulee järjestää sosiaalipalveluja sosiaalihuoltolain mukaisesti (11 §) esimerkiksi henkilöille, joilla on tuen tarvetta jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen, asumiseen ja talouteen liittyvissä asioissa. Myös lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin tukemiseksi tulee järjestää palvelut. Perheryhmäkodissa asuvalla nuorella on kaikki edellä mainitut tuen tarpeet.

Ulkomaalaistoimiston rooli perheryhmäkodilla asuvan nuoren elämässä vaihtelee paljon nuoren itsensä ja hänen tarpeidensa mukaan (H1). Ulkomaalaistoimiston jokainen työntekijä nosti vastauksissaan esiin, että ulkomaalaistoimiston työntekijät jäävät nuorelle helposti etäiseksi perheryhmäkodilla asumisen aikana, etenkin jos nuorella ei ole erityisen tuen tarvetta. Tarvittaessa nuorta voidaan kuitenkin jo perheryhmäkodilla asumisen aikana tavata säännöllisesti, ja joissain tilanteissa nuori voi saada muitakin sosiaalipalveluja, esimerkiksi tukihenkilön (H1).

Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H1) mainitsee, että tutustumisen ja luottamuksen rakentamisen on tärkeää alkaa jo hyvissä ajoin ennen nuoren muuttoa omaan asuntoon. Tämä voi helpottaa omilleen muuton aiheuttamaa jännitystä, sekä madaltaa kynnystä olla yhteydessä ulkomaalaistoimiston työntekijöihin (H1.) Toinen työntekijä (H4) tuo esiin, että tapaamisia voisi nuorten yksilöllisten tarpeiden ja toimintakyky arvioiden olla useampia, jotta asiointi ja yhteydenotto jatkossa olisi helpompaa ja luontevampaa. On tärkeää, että nuori tietää kehen olla yhteydessä ja että yhteydessä voi olla myös matalalla kynnyksellä (H3). Lisäksi vastaajat toivat esille, että mikäli nuoren perheenjäseniä saapuu Suomeen, ulkomaalaistoimiston ohjaaja auttaa käytännön asioiden järjestelyssä (H4).



”Ulkomaalaistoimiston rooli nuoren itsenäistymisprosessissa nuoren asuessa perheryhmäkodissa vaihtelee aika paljon nuoren tilanteen mukaan; toiset nuoret vaativat enemmän tukea ja heille voidaan myöntää esimerkiksi tukihenkilö, kun taas toiset nuoret pärjäävät hyvin ja saavat tarvitsemansa tuen perheryhmäkodin työntekijöiltä.” (Ulkomaalaistoimisto H4)

Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) kuvailee, että heidän tekemäänsä työtä voisi kuvailla niin, että oikeastaan kaikki se työ, mitä tehdään, liittyy lopulta nuoren itsenäistymisen tukemiseen. Toinen ohjaaja (H7) toteaa, että itsenäistymisen tukeminen on ikään kuin “rinnalla kulkeva asia”, jota ei niinkään alleviivata, vaan kun vastaan tulee jotakin sellaista, johon nuori tarvitsee perheryhmäkodin ohjaajan apua, kiinnitetään huomiota siihen, että ei tehdä nuoren puolesta vaan että “nuori ottaisi myös itse koppia siitä.”

Hyvissä ajoin ennen nuoren täysi-ikäistymistä ohjaajien on tärkeää pyrkiä aina tilanteen tullen muistuttelemaan, että pian esimerkiksi kaikki Kela-, pankki- ja kouluasiat täytyy hoitaa itsenäisesti (H9; H8). Tähän liittyen kaikki perheryhmäkotien ohjaajat mainitsivat, että he pyrkivät jo perheryhmäkodissa asumisen aikana kannustamaan nuorta ottamaan näistä asioista vastuun itse, jotta taidot tulisi omaksuttua jo ennen omilleen muuttoa. Toisen haastattelemani perheryhmäkodin ohjaaja (H9) kuvaili, että jos tällaisia taitoja ei olisi etukäteen harjoiteltu, niin “sehän (nuori) tippuisi ihan järkyttävää semmoiseen shokkitilaan.”

Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) mainitsee, että nuoren asuessa perheryhmäkodilla on tärkeää osata antaa hänelle myös omaa tilaa ja rauhaa, eikä painostaa liikaa itsenäistymiseen liittyvillä asioilla. Tietysti poismuutto on jollain tasolla hyvä pitää nuoren mielessä, ja hyvä aika alkaa puhumaan asioista enemmän on noin puoli vuotta ennen täysi-ikäistymistään (H6). Nuoren kykyyn ottaa vastaan itsenäistymiseen liittyviä asioita vaikuttaa, miten paljon hän ylipäättään ymmärtää Suomesta ja suomalaisesta yhteiskunnasta (H6). Yksi Turun perheryhmäkodin ohjaajista (H7) toteaa, että perheryhmäkodin työssä ohjaajat tasapainoilevat sen kanssa, että toisaalta lapsen on tärkeää antaa olla vielä lapsi ja mahdollisuus kasvaa rauhassa, ja samalla tulisi tukea kasvussa aikuisuuteen ja vastuunottoon itsestään. Myös Pihlajan (2016, 41) mukaan yksintulleiden asumisyksiköissä ohjaajille voi aiheuttaa haasteita tasapainoilla yhtäältä hoivaimisen ja auttamisen, ja toisaalta nuoren vastuuttamisen välillä.

Haastattelemani Turun perheryhmäkodilla asuva nuori (H11) kertoi, että tärkein apu jota hän on perheryhmäkodin ohjaajilta saanut, on ollut taloudellinen tuki. Lisäksi hän kertoi, että perheryhmäkodin ohjaajat ovat auttaneet häntä muun muassa työpaikan haussa ja byrokraattisten asioiden hoidossa.

“Paras auttaminen mikä mulla oli rahoitus. Kaikki asiat joka vaikuttaa minun kouluun ja sitten byrokraattiset asiat jos ne maksaa, sit se maksaa perheryhmäkoti. Se oli paras auttaminen joka mä voin saada. Öö mitäs vielä? No kyllä kaikki byrokraattiset asiat ja kaikki asiat jotka mä en tiedä esimerkiksi työn hakemisessa koska mä olen - olin nuori, minulla ei ollut kokemusta etsiä työpaikka...” (Perheryhmäkodin nuori H11)

“Paljon auttaa, että kun mä lähden kouluun minulle aina sanottu hyvää koulupäivää” (Perheryhmäkodin nuori H11)

Haastattelemani nuori kuvaili, että kun asuu perheryhmäkodissa ja täyttää 18-vuotta “mikään ei muutu.” Nuori kertoi, että hän ajatteli aikaisemmin että kaikki muuttuu, kun täyttää 18-vuotta, mutta nyt kun hän on 18-vuotias ja hän asuu vielä perheryhmäkodissa, hän vain odottaa että pääsisi omaan kotiin. Hän kuvaili odottavansa omaan kotiin muuttoa, koska “silloin elämä alkaa.” Nuori kuvaili kokevansa, että monia itsenäistymisen myötä tapahtuvia asioita ei voi ymmärtää ennen kuin ne tapahtuvat konkreettisesti:

“Joo koska sitten [kun asut omassa kodissa] sinä tunnet, että jos sinä et tee ruokaa, sitten sinä et syö illalla... Elämä näyttää millainen se on.” (Perheryhmäkodin nuori H11)

Nuori kommentoi haastattelussa täysi-ikäistymiseen liittyvää vastuuta. Nuoren mukaan ongelma ei ole siinä, että täysi-ikäistyminen tulee liian nopeasti, vaan sen sijaan hän kertoi, että olisi kokenut itselleen hyödyllisemmäksi muuttaa omaan kotiin jo ennen täysi-ikäistymistään. Hän kuvaili ajattelevansa, että näin asioita ehtisi harjoitella jo ennen täysi-ikäistymistä. Suomessa vastuu asioiden itsenäisesti hoitamisesta korostuu nimenomaan omilleen muuttaessa, eikä täysi-ikäisyys yksinään tuo kovinkaan suuria muutoksia ennen kuin nuori muuttaa omilleen. Erilaiset velvollisuudet, kuten esimerkiksi laskujen ja vuokran maksu, sekä ruuanlaitto ja siivoaminen liittyvät usein vasta omassa asunnossa asumiseen. Toinen kehittämistyöhöni haastattelema perheryhmäkoti tarjoa nuorille mahdollisuutta asua perheryhmäkodin yhteydessä olevassa itsenäistymisasunnossa, jossa omassa kodissa asumista saa harjoitella ennen virallista muuttoa.

“Sen [nuoren] pitää muuttaa ennen kuin tulee täysi-ikäinen, koska kun tulee täysi-ikäinen, sinun tarvitsee jo tietää basic asiat joista sinä olet vastuussa koska kun sinä tulit jo täysi-ikäinen.” (Perheryhmäkodin nuori H11)

“Sinä et tiedä, mistä sinä olet vastuussa, koska te [ohjaajat] jatkatte vielä teidän työtä, mutta jos nuori muuttaa ensin hän ymmärtää, hänellä on aika vielä se pari kuukautta tai puoli vuotta, että hän voi tuntea millainen on itsenäisyys elämä.” (Perheryhmäkodin nuori H11)

## 5.2 Omaan kotiin muuton jälkeen

Nuoren täysi-ikäistyttyä ja muutettua omaan kotiin, perheryhmäkotien lakisääteinen vastuu nuoren hoivasta ja huolenpidosta päättyy, ellei nuoren kanssa jatketa perheryhmäkodin toteuttamaa jälkihuoltopalvelua. Tästä eteenpäin nuori saa tarpeensa mukaan apua kunnan sosiaalityöstä. Työskenneltyäni Turun perheryhmäkodilla olen huomannut, että perheryhmäkoti on edelleen nuoren täysi-ikäistyttyäkin monelle tärkeä paikka. Myös Björklund (2014, 58) toteaa, että ohjaajat, sosiaalityöntekijät ja muut auttajat ovat nuoren elämässä keskeisessä asemassa, koska he korvaavat puuttuvan perheen konkreettisesti tarjoamalla elämän perustarpeet ja auttamalla arjessa.

Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) kuvaili, että osalle nuorista perheryhmäkoti on edelleen koti, vaikka he asuvatkin jo omillaan. Ohjaajat (H6 ja H8) kuvailevat, että joillekin nuorille perheryhmäkoti on tosi merkityksellinen paikka, eikä vastaavan kaltaista ”kotiä” ole välttämättä koskaan ollutkaan. Toisen perheryhmäkodin haastattelussa ohjaaja (H9) kuvailee perheryhmäkodin roolia nuoren pois muutettuna ikään kuin ”lentotukialuksena”:

”Me ollaan vähän mun mielestä semmoinen ... lentotukialus. Valtamerellä lentotukialus on valmiudessa, kun lentokone tarvitsee polttoainetta/lentäjät tarvitsevat apua.” (Toinen perheryhmäkoti H9)

Toisen perheryhmäkodin ohjaajat (H9 ja H10) kuvailivat, että joidenkin nuorten kanssa yhteys voi olla perheryhmäkodilta pois muuton jälkeen ”kevyt” ja toisten kanssa todella tiivis. Olennaista perheryhmäkodin ohjaajan (H9) mukaan on, että perheryhmäkoti on olemassa nuorelle myös tämän pois muuton jälkeen. Pois muuttaneet nuoret tietävät, että perheryhmäkoti on ympäri vuorokauden auki, jolloin esimerkiksi hammassäryn sattuessa yöllä he usein ensisijaisesti soittavat perheryhmäkotiin, vaikka näiden asioiden hoito ei enää perheryhmäkodin vastuulla virallisesti olekaan. Haastateltava (H9) kertoo kokevansa, että perheryhmäkodin olemassaolo tuo nuorelle tietynlaista turvaa pois muuton jälkeen - on tietynlainen ”turvalinnake”. Perheryhmäkodin ohjaajat (H9 ja H10) mainitsevat, että vuosienkin jälkeen useat nuoret soittavat kertoakseen erilaisista elämänmuutoksista kuten esimerkiksi perheenisäyksestä. Myös Turun perheryhmäkodin ohjaajat (H6 ja H7) kertovat haastattelussa, että monet nuoret soittelevat vielä useiden vuosienkin päästä perheryhmäkodille kertoakseen elämän iloista, kuten lapsen syntymästä tai koulusta valmistumisesta.

Turun perheryhmäkodin ohjaajat (H6 ja H8) mainitsevat, että on olemassa myös nuoria, joille perheryhmäkodilla ei ole omilleen muuton jälkeen mitään merkitystä. Turun perheryhmäkodin

ohjaaja (H7) kuvailee, että osalle merkitys on emotionaalinen ja osalle taas käytännöllinen. Yksintulleiden verkosto Suomessa on usein pieni, ja nuorelle on luontevaa kääntyä ongelmatilanteissa usein vuosien perheryhmäkodissa asumisen aikana tutuiksi tulleiden ohjaajien puoleen (H7).

Nuoren muutettua Turun perheryhmäkodilta omaan kotiin hänen on mahdollista tavata säännöllisesti ulkomaalaistoimiston ohjaajaa ja sosiaalityöntekijää. Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H3) kertoo, että sosiaalityöntekijää ja ohjaajaa voi tavata matalallakin kynnyksellä. Tapaamisen sopiminen ja toteuttaminen ei ole yhtä yksinkertaista kuin perheryhmäkodissa asuessa: perheryhmäkoti tarjoaa apua ympärivuorokautisesti, kun ulkomaalaistoimiston työntekijät työskentelevät arkisin virka-aikana ja tapaamiset sovitaan etukäteen. Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) mainitsee, että nuoren muutettua omaan kotiin hänen voi olla luonnollisempaa edelleen tukeutua perheryhmäkodin ohjaajiin elämän pulmatilanteissa. Hän kuvailee tämän johduttavan siitä, että luottamusta perheryhmäkodin ohjaajan ja nuoren välillä on rakennettu mahdollisesti jo vuosien ajan, kun ulkomaalaistoimiston ohjaaja on voinut jäädä etäiseksi.

Nuorten kanssa työskentelyssä tärkeää on, että luottamusta on saanut luoda rauhassa ajan kanssa, ja tämän takia on ymmärrettävää, että luottamussuhteen luominen uuden ihmisen kanssa on haastavaa (H6). Yksintulleilla on usein taustallaan monia katkenneita ihmissuhteita. He ovat voineet viettää aikaa useissakin maissa ennen Suomeen tuloa, ja tavata paljon eri viranomaistahoja, jotka ovat hoitaneet heidän asioitaan. Turvapaikanhakijoilla, jotka saapuvat esimerkiksi sota-alueilta voi olla hyvinkin traumaattisia kokemuksia viranomaisten toimintatavoista. Luottamussuhteen rakentuminen on esimerkiksi nuoren turvallisuuden tunteen kannalta tärkeää, ja perheryhmäkodissa hankitulla kokemuksella on tärkeä rooli nuorten luottamuksen rakentuessa suomalaisiin viranomaisiin ja muuhun väestöön. (Maiche, 2016, 19–20.) Toisen perheryhmäkodin ohjaaja (H10) toteaa, että perheryhmäkodin, kuin myös muun nuoren lähiverkostossa toimivien työntekijöiden pysyvyys tukee nuorten hyvinvointia ja tätä kautta itsenäistymisen tukemista. Esimerkiksi lastensuojelun työntekijöitä koskevassa opinnäytetyössä todetaan, että työntekijöiden pysyvyys sekä riittävä aika lasten kanssa luovat mahdollisuuden luottamuksellisen suhteen syntymiseen (Ojala, 2020, 17).

Kaikki Turun perheryhmäkodin haastateltavat ohjaajat kuvailevat, että yhteydenpitoa perheryhmäkodin ja entisten nuorten välillä toteutetaan nuoren ehdoilla. Monella yksintulleella etenkin itsenäistymisvaiheessa perheryhmäkodin ohjaajat ja muut nuoret voivat olla sen hetkisen elämän ainut verkosto. Tässä mielessä yksintulleet ovat hyvin erilaisessa asemassa verrattessa

esimerkiksi lastensuojelun asumisyksiköistä itsenäistyviin nuoriin, mikäli he ovat asuneet Suomessa koko elämänsä. Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) kertoo haastattelussa, että hän ei näe muuta vaihtoehtoa kuin sen, että nuori saa itse päättää miten suhtautuu perheryhmäkotiin sieltä pois muutettuaan, ja ohjaajat mukautuvat siihen.

”Jos jostakin nuoresta tuntuu et se halua olla meihin yhteydessä ja se haluaa pitää sitä yhteyttä perheryhmäkotiin, niin sitten pidetään sitä yhteyttä ja sitten toisten kans ei sitten pidetä, jos nuori ei sitä halua eikä ruveta väkisin soitteleen ja kyselehen.” (Turun perheryhmäkoti H8)

”Ja sitten kun osalla lapsista nuorista ei edes ole vanhempia tai perheenjäseniä enää tässä maailmassa, niin varsinkin sitten semmoisten kohdalla sitä itsekin ajattelee, että on pakko ottaa joku rooli siinä ja tuota sen nuoren elämässä, koska tuota muuten se nuori niinku ihan ilman jää.” (Turun perheryhmäkoti H6)

Kysyin haastattelemaltani Turun perheryhmäkodissa asuvalta nuorelta, miltä hänestä tuntuu muuttaa perheryhmäkodista omaan kotiin. Nuori kuvaili, että hän odottaa muuttoa omaan kotiin paljon ja ei ole perheryhmäkodilta pois muutosta surullinen. Hän kertoi olevansa ihminen, joka ei helposti sure sitä, että ei tapaa enää jotakuta ihmistä uudelleen.

“Mulla ei ole mieli että ‘oi nyt surullista’. No, se ehkä minun ihan minun puoli, koska minulla ei koskaan ei ollut mieli, että olisi surullista, että minä en näe nyt tämä ihminen. Viimeinen kerran oli tämä juttu kun mä muutin omasta maasta.” (Perheryhmäkodin nuori H11)

Kun nuori muuttaa Turun perheryhmäkodista omaan kotiin, ulkomaalaistoimiston rooli hänen elämässään korostuu. Joidenkin nuorien kohdalla ulkomaalaistoimiston rooli voi muuttua paljonkin, jos yhteydenpito on ollut vähäistä nuoren asuessa perheryhmäkodilla (H1). Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H4) kuvailee, että asiointi itsenäisesti nuorelle uudessa, virastomaisessa yksikössä saattaa nuoresta ainakin aluksi tuntua vieraalta ja pelottavaltakin.

Perheryhmäkodilta muutettuaan sosiaalityöntekijä päivittää nuoren kanssa hänen palvelutarpeensa (H4). Aikaisemmin laadittua palvelutarpeenarviota on sosiaalihuoltolain (39 §) mukaisesti täydennettävä asiakasuunnitelmalla, ellei sen laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa, ja siitä tulee ilmi muun muassa asiakkaan ja ammattilaisen arvio tuen tarpeesta, arvio asiakkuuden kestosta ja tapaamisten säännöllisyydestä, sekä arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista. Ulkomaalaistoimiston työntekijät (H1, H2 ja H4) kertoivat, että tarvittaessa nuori voi tavata ohjaajaa ja sosiaalityöntekijää säännöllisesti. Tapaamisista sovitaan jokaisen nuoren kanssa yksilöllisesti. Ulkomaalaistoimiston sosiaalityöntekijä ja ohjaaja tapaavat useimpia nuoria säännöllisesti.

sesti heidän muutettuaan omilleen (H1). Nuorten tuen tarve vaihtelee yksilöllisesti, mutta ulkomaalaistoimiston työntekijä (H1) kuvailee, että useimmiten tuen tarve kasvaa omilleen muuton jälkeen. Ulkomaalaistoimiston ohjaaja tukee nuorta käytännön asioiden hoitamisessa ja opastaa nuorta muun muassa Kelan etuusasioissa, asumiseen ja tarvittaessa koulutukseen liittyvissä asioissa. (H4.)

”...nuoren tilanne ja tuen tarve voi vaihdella, mutta usein muutos perheryhmäkoti-asumisesta yksinasujaksi on kuitenkin suuri, jolloin tuen tarve ja säännölliset tapaamiset/yhteydenotot ovat tarpeen” (Ulkomaalaistoimisto H1)

Omaan kotiin muuton ollessa ajankohtaista nuorta voidaan tarpeen mukaan avustaa myös taloudellisesti, ja ulkomaalaistoimiston työntekijät (H3 ja H4) kertovat vastauksissaan, että etuuskäsittelijä tekee lopulta päätöksen siitä, minkälaisella summalla nuorta voidaan tukea. Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H4) tuo esiin, että nuori voi tavata ulkomaalaistoimiston ohjaajaa, joka tukee häntä esimerkiksi Kelan etuuskäsittelijän hakemisessa, asumiseen liittyvissä asioissa sekä tarvittaessa koulutukseen liittyvissä asioissa. Etuusasioihin liittyen nuoren on halutessaan mahdollista tavata myös ulkomaalaistoimiston etuuskäsittelijää. Tavoitteena on opastaa nuorta hoitamaan asioitaan niin, että jatkossa se onnistuisi mahdollisimman itsenäisesti. (H4.)

Kaikki ulkomaalaistoimiston työntekijät mainitsivat vastauksissaan, että työskentelyn tavoitteena on luoda nuoreen luottamuksellinen suhde, jotta nuori uskaltaa heti haasteita kohdatessaan ottaa yhteyttä omiin työntekijöihinsä. Vastauksissa nousi myös useaan otteeseen lause ”ottaa yhteyttä matalalla kynnyksellä”. Ongelmaksi muodostuu usein se, että nuoret ovat yhteydessä Ulkomaalaistoimiston työntekijöihin turhan myöhäisessä vaiheessa. (H4.)

”Tavoitteena on työskentelyn yhteydessä luoda nuoreen luottamuksellinen suhde, jotta nuori uskaltaa heti haasteita kohdatessaan ottaa yhteyttä omiin työntekijöihinsä. Jokaisen nuoren kohdalla tämä ei heti asiakkuuden alussa toteudu ja nuori saattaa ottaa työntekijöihin yhteyttä vasta, kun asiat ovat jo pahasti mutkistuneet (esim. vuokrat, velat, yksinäisyys, ongelmat koulussa tai kaverisuhteissa jne.)” (Ulkomaalaistoimisto H4)

### **5.3 Haastateltavien näkökulmia nuorten kohtaamista haasteista itsenäistymisen kynnyksellä**

Yksintulleiden itsenäistyessä ja muuttaessa omaan kotiin perheryhmäkoti-asumisen mahdollisuus ohjaajien apuun päättyy. Suuri osa muuttaa perheryhmäkoti-asumaan yksin. Joissain tapauksissa nuoret saattavat muuttaa myös esimerkiksi Suomessa asuvien sukulaistensa luo. Toisille muutto omaan kotiin luo haasteita, toisille se on jo ehkä pitkään odotettu siirtymä uuteen elämänvaiheeseen. Björklund (2014, 57) huomauttaa, että nuoren tuen tarve

tässä elämän nivelvaiheessa on usein korostunut. Seuraavaksi käyn läpi, minkälaisia nuoren itsenäistymisprosessiin liittyviä haasteita haastateltavat mainitsivat. Haasteet on koottu myös taulukkoon (Taulukko 1).

#### Yhteiskunnan ymmärrykseen liittyvät haasteet

Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) mainitsi nuoren itsenäistymisvaiheessa haasteeksi sen, jos nuori on ollut vasta lyhyen aikaa Suomessa ja omaan kotiin muutto tapahtuu nopeasti. Suurin osa yksintulleista on Suomeen saapuessaan 15–17-vuotiaita (Hjern 2020, 89). Perheryhmäkodin asumisaika saattaa siis jäädä hyvinkin lyhyeksi, ja nuori saattaa täyttää 18-vuotta jo samana vuonna kuin on perheryhmäkotiin muuttanut.

Suomalaisessa yhteiskunnassa itsenäisesti toimiminen edellyttää ymmärrystä esimerkiksi suomalaisesta koulutus- etuus- ja työllistymisjärjestelmästä. Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) huomauttaa, että mikäli nuori on asunut Suomessa vasta vähän aikaa, olisi tärkeää kiinnittää erityistä huomiota nuoren kielellisen ja yhteiskunnallisen ymmärryksen tasoon - siihen missä vaiheessa kotoutumisprosessia nuori on. On myös hyvä tiedostaa, että kaikille nuorille itsenäistyminen ei tuota haasteita ollenkaan (H8). Toisen perheryhmäkodin ohjaaja (H10) toteaa, että on ”paljon rauhallisempi” niiden itsenäistyvien nuorten muuton osalta, jotka ovat asuneet perheryhmäkodissa jo useiden vuosien ajan. Enemmän haasteita tuottavat useimmiten nuoret, joiden kanssa työtä ei ole tehty vielä pitkään (H10).

#### Mielenterveys

Molempien perheryhmäkotien työntekijät ja ulkomaalaistoimiston työntekijät nostivat yhdeksi itsenäistymisvaiheen huolen aiheeksi nuoren mielenterveyteen liittyvät haasteet. Suomeen saapuneista pakolais- ja turvapaikanhakijalapsista lähes kolmasosa on vaikeasti traumatisoituneita tai havaittavasti oireilevia. Moni yksintullut tarvitsee mielenterveyspalveluita. (Hjern 2020, 29; Anis ym. 2018, 200–201.)

Toisen perheryhmäkodin ohjaaja (H9) mainitsee, että useiden yksintulleiden pakolaisten ajatusmaailmassa mielenterveysongelmiin liittyy stigmaa. Stigmalla tarkoitetaan ei-toivottua sosiaalista leimautumista (Castaneda ym, 2012, 161–162; Mielenterveystalo.fi 2022). Tapio Halla puhui kotouttavan jälkihuollon päivillä Tampereella (2021) pakolaisten mielenterveysongelmista. Hän kuvaili, että pakolaisten keskuudessa hulluuden pelko on todella voimakasta. (Halla 2021.)

Osallisuuden, yhteisöllisyyden ja kuuluvuuden tunteet ovat merkityksellisiä kaikkien lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta. Näiden tunteiden toteuttaminen voi tosinaan osoittautua haastavaksi elämäntilanteessa, jota leimaa epävarmuus, vaihtuvat ihmiset ja tilapäisyys. (Kaukko, 2014, 104.) Elämäntilanteen aiheuttavien mielenterveysongelmien lisäksi Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) mainitsee, että monelle yksintulleelle haasteita itsenäistymisen kynnyksellä voi luoda synnynnäiset ongelmat, kuten oppimisvaikeudet, tai esimerkiksi traumataustaan liittyvät kokemukset.

Kaukko (2014, 103) on kuvaillut yksintulleiden alaikäisten tilannetta moninkertaiseksi siirtymävaiheeksi lapsuuden ja aikuisuuden, kotimaan ja suomalaisen kulttuurin sekä oman yhteisön jäsenyyden ja uusien verkostojen välillä. Turun perheryhmäkodin ohjaajat (H6 ja H7) mainitsivat haasteista kysyttäessä nuorten useat päällekkäiset – liminaaliset - elämän siirtymävaiheet, joita useat yksintulleet käyvät läpi juuri itsenäistymisen kynnyksellä. Nuoren elämässä on itsenäistymisen kynnyksellä samaan aikaan meneillään monta prosessia: sen hyväksyminen, että on Suomessa ja perhe on jossain muualla, yhteiskunnan ja kielen ymmärtämiseen liittyviä prosesseja, henkisiä prosesseja, sekä tulevaisuuden työ- ja koulutuspolkujen prosessointia. Usein nuori ei täysi-ikäistyessään ole ehtinyt asua Suomessa vielä kauhean kauaa, ja samalla on toinen jalka jo menossa kohti itsenäistymistä. (H7.) Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) toteaa, että nuoruus elämäntilanteena on jo yksi haaste ja samalla siirtymä lapsuudesta aikuisuuteen. Lisäksi yksintulleilla on muita päällekkäisiä siirtymävaiheita: kotimaasta muutto uuteen maahan sekä kasvu lapsuudesta nuoruuteen ja aikuisuuteen. Myös muutto perheryhmäkodista omaan kotiin on taas uusi siirtymävaihe, joka on nuorelle eräänlainen kriisi. Se voi aiheuttaa joillekin nuorille erilaisia psykosomaattisia oireita kuten unettomuutta. (H6.)

Ulkomaalaistoimiston työntekijät (H3 ja H4) tuovat esiin, että yksinäisyys, ongelmat kaverisuhteissa ja vaikeudet koulussa voivat aiheuttaa yksintulleille haasteita. Lisäksi omillaan asuminen saattaa aiheuttaa hämmennystä ja lisätä yksinäisyyden tunteita. Esimerkiksi Björklund (2015, 44) toteaa, että yksinäisyys ja eristäytyminen ovat yksintulleiden suurimpia haasteita. Nuoren kokiessa yksinäisyyttä ulkomaalaistoimiston ohjaajan ja sosiaalityöntekijän merkitys korostuu (H1).

”Asuminen yksin voi ylipäätään olla aluksi haastavaa ja siihen voi liittyä paljon asioita, joita nuori ei ole osannut odottaa, kuten esimerkiksi itsenäisesti pärjääminen, arjen rytmittäminen, rutiinit, ynnä muut asiat.” (Ulkomaalaistoimisto H3)

Yksinäisyys on tunne, joka aiheuttaa usein myös mielenterveyteen liittyviä ongelmia. Tällaisessa tilanteessa myös ulkomaalaistoimiston psykologin palveluista voi olla nuorelle hyötyä.



Kuten aikaisemmin mainittu, joillekin yksintulleille tämänkaltaisiin mielenterveyttä tukeviin palveluihin hakeutuminen voi tuottaa haasteita aiheeseen liittyvän stigman takia.

Nuoren on tärkeää hakeutua tarvittaessa avun piiriin nopeasti. Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H3) kertoo, että nuoret voivat olla yhteydessä ulkomaalaistoimiston ohjaajiin matalalla kynnyksellä. Luottamus työntekijöihin helpottaa yhteydenottoa. Jotkut nuoret saattavat olla ulkomaalaistoimisto työntekijöihin yhteydessä vasta, kun asiat ovat jo pahasti mutkistuneet. (H3.)

#### Arjenhallinta nuoren hyvinvoinnin tukena

Toisen perheryhmäkodin ohjaajat (H9 ja H10) nostivat haastattelussa esille arjenhallinnan tukemisen tärkeyden. On tärkeää, että perheryhmäkodissa asuttujen vuosien aikana nuori oppii arjen rutiineja, kuten huoneen säännöllisen siivoamisen ja henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen (H9). Myös tutkimukset osoittavat (esim. Alitolppa-Niittamo 2016, 84; Honkasalo 2016, 12), että yksintulleiden hyvinvointia ja osallisuutta voidaan tukea hyvin yksinkertaisilla arkisilla asioilla. Nuorta on tärkeää tukea realistisessa tulevaisuuden suunnittelussa, mutta tärkeintä on kuitenkin nykyhetki. Unirytm, terveellinen ruokavalio, säänmukainen pukeutuminen ja säännöllinen päivärytm ovat tärkeitä asioita omaksua, jotta nuori voi arjessaan hyvin. Tämä edesauttaa myös pärjäämistä opinnoissa. (Alitolppa-Niittamo 2016, 84; Honkasalo 2016; 12.)

Ulkomaalaistoimiston työntekijät (H1 ja H2) mainitsivat, että puutteelliset kodinhoidon taidot tuottavat haasteita yksintulleille omilleen muuttaessa. Myös Björklund (2014, 75) toteaa, että itsenäistymisvaiheessa yksintulleille haasteita tuottaa usein kotiaskareet ruuanlaitosta siivoukseen. Haastattelemani Turun perheryhmäkodilla asuva nuori kertoi, että hänen mielestään kaikki nuoret eivät ole valmiita ottamaan vastuuta omasta elämästään kun täyttävät 18-vuotta. Hänen kertoi kokevansa, että voisi olla hyödyllistä, jos perheryhmäkodin nuoria kannustettaisiin olemaan itsenäisempiä jo aikaisemmassa vaiheessa. Nuori toteaa, että jos perheryhmäkodin ohjaajat tekevät paljon asioita nuorten puolesta siinä tulee itse "laiskaksi." Haastattelemani nuori ehdottaakin, että nuoria osallistettaisiin yhteiseen tekemiseen, kuten esimerkiksi ruuanlaittoon ja siivoustoihin, vielä enemmän.

“Esimerkiksi jos teillä siivouspäivää te voitte sanoa että hei on pakko autta meille, että ei että “haluatko auttaa.” Ei se ei toimi, koska ei kukaan halua aina auttaa. Se tarvitsisi olla pakko auttaa, mutta niin, että nuori ei tekee kaikki töitä yksin, mutta hän on jo auttaa [ohjaajia] ja se jo hyvä, koska sitten te teette työ yhdessä. Jep kaikessa tekemistä pitää olla vähän lisää.” (Perheryhmäkodin nuori H11)

Nuori kertoi, että aina kun hän tuli koulusta kotiin, perheryhmäkodin ohjaajat olivat tehneet ruuan valmiiksi. Turussa perheryhmäkodin ohjaajat valmistavat arkisin nuorille yhden lämpimän ruuan. Nuori kuvaili, että se toisaalta häiritsee häntä enemmän kuin auttaa. Toisaalta hän kuvaili, että uskoo sen olevan monille perheryhmäkodissa asuille nuorille tärkeää. Nuori kertoi, että hänelle henkilökohtaisesti se että joku ”huoltaa” häntä – jolla hän viittaa hoivaan, huolenpitoon – on vaikeaa. Nuori kuvailee, että on kotimaassaan tottunut elämään aika vapaasti, ja tuo ilmi että perheryhmäkodilla asumiseen on liittynyt paljon enemmän erilaisia ohjeita ja sääntöjä, kuin mihin hän on tottunut.

“Se olo, että minä tiedän, että minulla ei ole vastuu ja että sitten kaikki siivous, kaikki kotitekemiset, te teette ja ruoan te teette. Sit jos esimerkiksi jos minä kävelen koko yön jossain, te soitatte ja kysytte missä sinä olet. Se oli minulle vähän vaikea.” (Perheryhmäkodin nuori H11)

“No joo, tiedätkö että kun mä asun kotimaassa, mulla oli että, mun äiti kontrolloi että kahdeksaksi mä lähdän kouluun...Ja sitten toinen asia mitä hän katsoo, että kello 10 illalla mä olin kotona. Kaikki aika sen välissä hänellä oli ei hätää.” (Perheryhmäkodin nuori H11)

#### Taloudenhoito

Molempien perheryhmäkotien ja Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston haastatteluista nousee haasteet liittyen nuorten rahankäyttöön ja taloudenhoitoon. Björklund (2014, 75) toteaa, että perustuen tekemiinsä perheryhmäkotien ohjaajien haastatteluihin käy ilmi, että tärkeimpiä opitavia asioita yksin tulleilla itsenäistymisen kynnyksellä on rahankäyttö. Monella yksintulleella ei ole realistista käsitystä rahankäytöstä: itsenäiseen asumiseen siirryttäessä monen on vaikea hahmottaa, miten taloudenpito on sovitettava, että rahat riittäisivät koko kuukaudeksi. (Björklund 2014, 76.)

Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H4) kuvailee, että vuokran maksaminen, laskujen maksu, talouden hallinta ja etuuksien hakeminen itsenäisesti saattaa olla tottumatta haasteellista. Myös talouden hallinnan kannalta luottamuksen rakentuminen ulkomaalaistoimiston työntekijöihin on tärkeää, jotta nuori uskaltaisi olla yhteydessä matalalla kynnyksellä heti haasteita kohdatessaan. Jokaisen nuoren kohdalla tämä ei heti asiakkuuden alussa toteudu ja nuori saattaa ottaa työntekijöihin yhteyttä vasta ongelmia kohdatessaan. (H4.) Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H2) toteaa, että on ymmärrettävää, että esimerkiksi Kelan etuuksia ja rahankäyttöä on vaikea hahmottaa etukäteen, mutta asioiden läpikäyminen ja sisäistäminen helpottaisi paljon astumista uuteen elämänvaiheeseen. Ennen perheryhmäkodilta omilleen muuttoa nuori voisi tavata ulkomaalaistoimiston ohjaajaa raha-asioihin liittyen (H2).

Tukeakseen nuoren talousosaamisen kehittymistä toisen perheryhmäkodin ohjaajat (H9 ja H10) kertoivat, että heillä asuvat 17-vuotiaat nuoret käyvät kaksi kertaa viikossa ohjaajien kanssa kaupassa tekemässä ostokset koko perheryhmäkodin yksikölle. Tässä tausta-ajatuksena on, että nuori oppii suunnitelmallisuutta kaupassa, sekä hoitamaan ostokset itsenäisesti. Ohjaajat ovat toimineet kaupassa niin, että tapaavat nuoren vasta kassalla maksaakseen ostokset, mutta nuori on saanut kerätä ostettavat tavarat itsenäisesti.

”...sitten ohjaajat on opastanut juuri siitä, että että pensasmustikat ei ole automaattinen, tai tuoremehun ei tarvitse olla sitä vastapuristettua, koska sä et pysty sitä kohta itsekään ostamaan.” (Toinen perheryhmäkoti H9)

Perheryhmäkotien ohjaajat kertoivat haastattelussa, että nuoren kanssa käydään perheryhmäkodilla asumisen aikana läpi taloudenhoitoon liittyviä asioita, kuten esimerkiksi mitä asumiskustannuksia hänelle omilleen muuton jälkeen tulee. Ohjaaja (H9) kuvailee, että yhdessä katsotaan, paljonko pitää maksaa ja kuinka monta kertaa vuodessa, sekä mihin rahan pitää oikeasti riittää. Raha-asioista huolehtimisen haasteet voivat pahimmillaan johtaa velkakierteeseen, joka taas voi ajaa nuoren pikavippien käyttöön ja uhkapelaamiseen (H9). Myös Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston työntekijä (H4) mainitsee talousasioiden yhteydessä haasteeksi nuorten mahdolliset velat ja vuokraträstit.

#### Etuusjärjestelmän haaste

Jokainen ulkomaalaistoimiston työntekijä mainitsi vastauksissaan etuuksien hakuun liittyvät vaikeudet itsenäisesti. Perheryhmäkodissa asuvien nuorten kohdalla Kelan etuuksien haku tulee ajankohtaiseksi yleensä vasta omaan kotiin muuton yhteydessä, koska perheryhmäkoti tarjoaa nuorelle täyden ylläpidon hänen siellä asuessaan.

Perheryhmäkodin nuoren kohdalla Kelan etuudet tarkoittavat useimmiten laissa määriteltyä kotoutumistukea eli työmarkkinatukea. Nuoren muutettua omaan asuntoon hänelle maksetaan kotoutumissuunnitelman mukaisesti kotoutumistukea eli työmarkkinatukea. Kotoutumistuen avulla edistetään ja parannetaan tuen saajan edellytyksiä päästä työelämään ja jatkokouluttamiseen, sekä toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 12 §). Yksintulleita koskevaan etuusjärjestelmään on vuonna 2021 tullut muutoksia, kun oppivelvollisuuslakiuudistuksen myötä (30.12.2020/1214) yksintulleet 17-vuotiaat eivät kuulu enää työmarkkinatuen piiriin, vaan sitä haetaan vasta nuoren täytettyä 18-vuotta.

Kela-asioita käydään nuoren kanssa läpi tämän asuessa perheryhmäkodilla viimeistään siinä vaiheessa, kun nuori saa asuntotarjouksen kaupungilta. Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H2) toteaa, että etuusjärjestelmä ja muut talouteen liittyvät asiat olisi hyvä omaksua jo ennen omilleen muuttoa. Asioiden läpikäyminen ja sisäistäminen etukäteen helpottaisi paljon astumista uuteen elämävaiheeseen. Tässä voisi auttaa, jos nuorelle järjestettäisiin tapaaminen ulkomaalaistoimiston ohjaajan kanssa raha-asioihin liittyen ennen omilleen muuttoa. (H2.)

Toisen perheryhmäkodin ohjaaja (H9) mainitsee haastattelussa, että maahanmuuttajanuorilla tulee rahan todella helposti vääristymä. Hän toteaa, että pakolaisleirin primitiiviset oloet suhteessa uuteen elämään Suomessa voivat aiheuttaa hämärtyä, kun yhtäkkiä asioita alkaa tapahtumaan nopeasti ja tulee ”vauhtisokeus.” Lisäksi perheryhmäkodin ohjaajat (H9 ja H10) ovat sitä mieltä, että Suomen nykyinen etuusjärjestelmä antaa vääristyneen kuvan elintasosta.

”Nyt tää [etuusjärjestelmä] lähtee väärästä päästä, koska se on liian isot rahat mikä tulee liian nopeasti. Se hämää, hämmentää ja passivoi.” (Toinen perheryhmäkoti H9)

#### Haasteita

Taulukko 1. Haastateltavien mainitsemia haasteita, joita perheryhmäkodin nuoret voivat kohdata itsenäistymisvaiheessa.

Mielenterveys	Taloudenhallinta	Arjen hallinta	Etuusjärjestelmä-	Yhteiskunta
yksinäisyys	laskut, vuokra	rutiinit	hakemukset	kieli
psykosomaattiset oireet	kustannusten arviointi	kodinhoito	liitteet ja lisätiedot	kulttuuri
traumatausta	velat, pikavipit	ruuanlaitto	eri etuudet	palvelujärjestelmä
oppimisvaikeudet	suunnitelmallisuus	koulunkäynti	etuuksien takaisinperintä	normit ja säännöt

#### 5.4 Toimiva verkostotyö nuoren itsenäistymisen tukena

Perheryhmäkodin nuoren elämässä oleva viranomaisverkosto koostuu esimerkiksi koulun, sosiaalitoimen ja terveydenhuollon työntekijöistä. Lisäksi useat nuoret ovat osana jonkinlaista

harrastus- tai vapaa-ajantoimintaa, joiden työntekijät muodostavat myös nuoren ympärillä olevaa verkostoa. Perheryhmäkodin ohjaajat ovat nuorta lähimpänä toimiva verkosto tämän ollessa alaikäinen.

Turun perheryhmäkodin ohjaajat toimivat tiiviissä verkostoyhteistyössä Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston kanssa, ja nuoren itsenäistymisen lähestyessä myös yhteistyö ulkomaalaistoimiston kanssa lisääntyy. Sekä ulkomaalaistoimiston työntekijä (H3) että perheryhmäkodin ohjaaja (H8) mainitsevat, että informaation kulku perheryhmäkodin ja ulkomaalaistoimiston työntekijöiden välillä on tärkeää nuoren asuessa perheryhmäkodissa ja myös itsenäistymisen ollessa ajankohtaista.

Nuorten kanssa on muuton lähestyessä olennaista käydä läpi heidän kanssaan jatkossa toimivaa verkostoa ja siihen kuuluvia viranomaisia (H9). Nuoren hyvinvoinnin tukemisen kannalta on tärkeää, että myös verkostojen välinen yhteistyö on toimivaa. Perheryhmäkodin ohjaaja (H9) toteaa, että kun verkostoyhteistyö ei toimi, niin “helposti se nuori saattaa tipahtaa.” Hän kuvaillee, että verkostoyhteistyön kannalta hän kokee heidän perheryhmäkodillaan eduksi sen, että alueen viranomaiset ja kouluhenkilökunta on perheryhmäkodin ohjaajille hyvinkin tuttuja. Toisaalta hän kuitenkin mainitsi, että toisinaan kaikille tahoille ei ole selvää mikä kenenkin rooli on nuoren itsenäistymisprosessissa. Hän mainitsi haasteena viranomaistahojen vaitiolovelvollisuuden, joka toisinaan hidastaa asioiden tiedoksi tuloa eri tahojen välillä.

“Jos nuori ei itse ole motivoitunut siihen oman arjen sujumiseen ja tieto saavuttaa eri toimijat liian myöhään, että sitten on esimerkiksi koulusta jo niin paljon poissaoloja, että ollaan pudottu kokonaan opetusryhmästä ... tai tuet on mennyt mönkään kun on tipahdettu vaikka te-palveluista tai muuta ... että kun olisi tiennyt tai osannut reagoida ajoissa niin ei olisi tarvinnut mennä niin pohjan kautta.”  
(Toinen perheryhmäkoti H9)

Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) toteaa, että yhteiskunnan palvelujärjestelmä on pirstaleinen ja alati muuttuva, ja omia tietojaan on jatkuvasti päivitettävä, että pysyy kartalla mitä palveluita on tarjolla ja kenelle ne on suunnattu. Turun perheryhmäkodin ohjaajat toimivat yhteistyössä nuorille palveluja tarjoavan verkoston kanssa. Turussa esimerkiksi Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry ja Vamos järjestävät paljon toimintaa, joihin perheryhmäkodin nykyiset ja entiset nuoret voivat osallistua. (H6.) Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) mainitsee myös esimerkkinä erilaisen tukihenkilötoiminnan sekä paperittomia auttavat järjestöt. Hän toteaa, että mikäli olemassa olevat nuorten palvelut ovat hyviä, ne ovat useimmiten hyviä myös perheryhmäkodin nuorille.

Verkostojen olemassaolo korostuu nuoren itsenäistyessä. Nuorten tukeminen erilaisen järjestetyn toiminnan avulla korostuu etenkin nuorten muuttaessa omaan kotiin (H6). Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) mainitsee, että erityisen tuen tarpeessa ovat Suomeen tulevat 18–19 – vuotiaat, jotka jäävät vaille kaikkia alaikäisille tarkoitettuja palveluita. Hän toteaa, että he ovat todella paljon heikommassa asemassa verrattuna alaikäisiin yksintulleisiin.

Turun ohjaaja (H7) huomauttaa, että yksintulleet ovat melko pieni ja erityinen ryhmä - sekä nuorten- että maahanmuuttajapalveluiden sisällä - ja se haastaa. Kun muutoksia esimerkiksi kotouttamis- ja TE-palveluissa tapahtuu, asioita ei ole aina välttämättä mietitty juuri tämän erityisryhmän tarpeiden kautta loppuun saakka (H7). Erilaisessa tutkimuskirjallisuudessa puhutaan paljon yksintulleiden haavoittuvuudesta. Tämän haavoittuvan aseman korostamista myös toisaalta kritisoidaan siitä syystä, että se voi toisinaan antaa vääristyneen kuvan yksintulleiden kyvystä toimia osana yhteiskuntaa. Myös Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H7) toteaa, että haavoittuvuus on tärkeä näkökulma, mutta välillä sitä korostetaan liikaa.

”...just tän asiakasryhmän kohdalla niin että no joo, toisaalta puhutaan niinku siitä haavoittuvuudesta ja se on se tärkeä näkökulma. Mutta että just että korostetaanko sitä välillä liikaa? Et kyllä heillä on ihan valtava - monella on ihan valtava resilienssi, mikä on ihan uskomatonta. Heil on niinku on selviytymiskeinoja - heillä on valtavasti kyky ja taitoja niinku selviytyy kaikennäköisissä tilanteissa. Mutta sitten toisaalta, jos meidän palvelujärjestelmä on niin pirstaleinen ja niin vaikea ja niinku haastaa niinku Suomessa kasvanuttakin ihmistä ymmärtään että miten miten mä sukkuloin täällä niin sitä niinku se - se tietyllä tapaa tekee heistä haavoittuvaisempia ja niinku pystymättömpiä kun he tavallaan onkaan.” (Turun perheryhmäkoti H7)

Halusin kartoittaa haastatteleman perheryhmäkodissa asuvan nuoren käsitystä siitä, mitä hän tietää ympärillään olevasta verkostosta. Kysyin nuorelta, mihin hän voi mennä jos tarvitsee apua esimerkiksi laskujen maksussa tai hänellä on terveyshuolia. Ensimmäisenä nuori kertoi, että tietää että voi kyllä “soittaa teille (perheryhmäkodille) ja kysyä voitteko auttaa”, mutta nuori jatkoi, että ei usko että hänen tarvitsee soittaa, koska ei usko tarvitsevansa apua. Nuori kertoi, että hän kokee tietävänsä asioista jo tarpeeksi ja uskoo pärjäävänsä yksin. Pyysin nuorta kertomaan, tuleeko hänelle perheryhmäkodin lisäksi mieleen tahoja, joihin hän voisi olla yhteydessä mahdollisissa pulmatilanteissa. Nuori kertoi, että hän tietää että voi olla yhteydessä Kelaan ja TE-toimistoon. Lisäksi nuori mainitsi maahanmuuttoviraston ja kertoi, että “se on minun heikko puoli – siitä mä en yhtään tiedä.” Hän kuvaili, että tietää että sinne pitää mennä

ainakin jos haluaa hoitaa oleskelulupa -asioita. Kysyin nuorelta mitä hän tietää ulkomaalaistoimistosta. Nuori kertoi, että oli tavannut omia työntekijöitään ulkomaalaistoimistosta vain muutamia kertoja eikä hänellä oikein ole käsitystä siitä, miten he voisivat häntä auttaa.

“Mä näin heidän ihan pari kertaa elämässä. Kyllä mä tiedän, että he voisivat auttaa minulle, mutta miten? No mun mielestä se hyvä, että he ovat, mutta mä tiedän, että elämässä jos minä tarvitsen apua, minä en soittanut heille ei koskaan, koska mä voin unohtaa, että he on. He melkein ei mitään. No voi voi olla että he paljon vaikuttavat minun elämään, mutta he tekevät sen varjosta... Koska mä näen heidän töitä ei koskaan, mutta he on ja se tarkoittaa, että heillä on jotain, joten tekevät, mutta mitä - mä en tiedä.” (Perheryhmäkodin nuori H11)

## 5.5 Jälkihuolto Turun perheryhmäkodilla

Lastensuojelulain (75 §) mukaisesti kunnan täytyy tarvittaessa tarjota jälkihuoltoa nuorelle. Vastuu jälkihuollon järjestämisestä päättyy viimeistään nuoren täytettyä 25-vuotta. Toisen kehittämistyöhöni haastattelemani perheryhmäkodin toiminnassa jälkihuolto on ollut mukana jo vuosien ajan. Turun perheryhmäkodilla jälkihuoltoa ei ole vielä toteutettu kauaa.

Turun perheryhmäkodin ohjaajat ovat nyt noin vuoden ajan toteuttaneet jälkihuoltoa joidenkin perheryhmäkodin entisten nuorten kanssa. Jälkihuoltotyö on Turun perheryhmäkodilla vielä uusi juttu, joka hakee oikeaa muotoaan (H8). Mahdollisesta jälkihuollosta ja sen kestosta sovi-taan Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston työntekijöiden kanssa, eikä se tule automaattisesti kenellekään perheryhmäkodin nuorelle (H6). Ohjaaja (H6) toteaa, että tavallaan Turun perheryhmäkodilla jälkihuoltoa on tehty jo pitkään, vaikka erillisiä sopimuksia ei olekaan ennen noin vuoden takaista solmittu: useat entiset nuoret ovat vielä vuosienkin jälkeen yhteydessä perheryhmäkodin ohjaajiin ja perheryhmäkodin ohjaajat auttavat heitä sen mukaan mitä oman työnsä lomassa ehtivät.

Pyysin haastateltavia kertomaan lisää Turun perheryhmäkodilla toteutettavasta jälkihuollosta. Tutkimukset osoittavat, että useat yksintulleet hyötyvät jälkihuollosta. Esimerkiksi Björklund (2015, 54) toteaa, että juuri tässä elämän nivelvaiheessa, kun yksin Suomeen tullut nuori muuttaa omaan kotiin, tuen tarve on korostunut.

Turun ohjaaja (H6) kuvailee, että Turun perheryhmäkodin toteuttaman jälkihuollon vahvuus on etenkin siinä, että nuori on ohjaajille jo ennestään tuttu. Esimerkiksi kouluyhteistyön jatkaminen on luontevaa jo valmiiksi tutun verkoston kanssa. Hän huomauttaa, että jälkiohjaus ei olisi ollenkaan niin toimivaa esimerkiksi sellaisen henkilön kanssa, joka muuttaa Turkuun jostain toisesta kaupungista, koska siitä puuttuisi aikaisempi yhteys nuoren kanssa. (H6.)

Ohjaaja (H8) korostaa, että yhteistyö ulkomaalaistoimiston sosiaalityöntekijän ja ohjaajan kanssa on olennainen asia. On tärkeää, että on selvyys siitä, kuka tekee mitä ja milloin, jotta voidaan välttää päällekkäistä työtä. Lisäksi on asioita, joissa ulkomaalaistoimiston työntekijöiltä löytyy enemmän tietämystä ja kykyä neuvoa nuorta. (H8.)

”Ja sit se on muutenki ehkä nuorellekin hyvä, et jos siinä on semmonen selkee et, vaikka nyt esimerkiksi jotkut kelahakemukset täytetään sosiaali-ohjaajan kans, niin sit se nuori tietää, että ok nämä jutut mä teen sen kanssa ja nää jutut mä teen sitte perheryhmäkodin ohjaajan kanssa.” (Turun perheryhmäkoti H8)

Jälkihuoltotyötä tehdessä tasapainotellaan sen kanssa, että myös nuori itse on vastuussa omista asioistaan: autetaan, mutta ei auteta liikaa. Pyrkimys on, että nuori pärjäisi lopulta yksin. (H8.) Perheryhmäkotityön kannalta ohjaaja (H8) pitää tärkeänä sitä, että jatkossakin jälkihuoltotyö jakautuu usealle työntekijälle, että vastuu sen toteuttamisesta ei jäisi vain muutamien ohjaajien tehtäväksi.

Turun perheryhmäkoti on auki ympärivuorokautisesti ja perheryhmäkodilta pois muuttaneet nuoret tietävät tämän. Ohjaajilla on käytössään puhelin, johon voi olla yhteydessä käytännössä mihin vuorokauden aikaan tahansa. Yksi suuri ero Turun perheryhmäkodin tarjoaman jälkihuollon ja monen muun jälkihuoltoa tarjoavan tahon välillä on, että nuoret voivat olla yhteydessä perheryhmäkodin ohjaajiin käytännössä milloin vaan (H7). Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H7) toteaa, että ei osaa sanoa onko tämä hyvä vai huono asia.

Turun perheryhmäkodin ohjaajat (H7 ja H8) nostivat haastattelussa esiin kysymyksen siitä, kenelle jälkihuoltoa tarjotaan. Turun perheryhmäkodin toteuttamasta jälkihuollosta sovitaan Turun kaupungin ulkomaalaistoimiston työntekijöiden kanssa, ja kaupunki ostaa palvelun tarvittaessa Turun perheryhmäkodilta. Jälkihuollon toteutuminen perheryhmäkodilla edellyttää, että nuori, perheryhmäkodin ohjaajat ja ulkomaalaistoimiston työntekijät tunnistavat tarpeen palvelulle. Voi olla myös tilanne, jossa kaikilla ei ole samaa näkemystä, jolloin palvelua ei toteuteta. (H7.) Jälkihuollosta päätetään siis jokaisen nuoren kohdalla yksilöllisesti. Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H7) mainitsee, että hän kokee, että tarvetta perheryhmäkodin tarjoamaan jälkihuoltotyöhön olisi paljon enemmän kuin sitä tällä hetkellä tarjotaan. Vain hyvin harva, todella palvelua tarvitseva pääsee jälkihuollon piiriin (H7).

“Mä koen, että tarvetta varmasti on paljon enemmän mitä sitä niinkun ostetaan ja mistä ollaan valmiita maksamaan. Että mikä nähdään niinku tukemisen arvoisena, että et onko se niinku semmoinen jotenkin emotionaalinen puoli semmoinen jotenkin kuulumisen tunne ja niinku tarve tarve siihen että on joku ihminen



joka on niinku kiinnostunut minusta ja jolta mä voin kysyä kaikenlaisia aikuistumiseen liittyviä asioita - vai tarviiks olla niinku vakava päihdeongelma tai niinku joku semmoinen joka ehkä on vaarassa aiheuttaa niinku yhteiskunnalle jotain muuta kuin vain henkilön henkilökohtaista sisäistä tuskaa.” (Turun perheryhmäkoti H7)

Jälkihuoltopalvelu voidaan sovitusti järjestää nuorelle 25-ikävuoteen saakka. Suomen kunnissa perheryhmäkotien nuorille tarjottavan jälkihuollon määrä vaihtelee. Vuonna 2023 toimintansa aloittavat uudet hyvinvointialueet, joiden vastuulla on jatkossa muun muassa sosiaali- ja terveystalouden tarjoaminen. Turun perheryhmäkodin ohjaaja (H6) toteaa, että ”siinä onkin jatkossa pähkinä purtavaksi, että kenelle tarjotaan ja millä mittakaavalla.”

## 5.6 Nuoren itsenäistymistä tukevat oppaat ja toimintamallit

Nuoren itsenäistymisen tukena voidaan käyttää erilaisia valmiiksi laadittuja oppaita tai toimintamalleja, jotka voivat sisältää esimerkiksi käytännön harjoituksia liittyen rahankäyttöön tai mielenterveyden hoitoon. Pyysin haastattelemani perheryhmäkoteja kertomaan, käyttävätkö ohjaajat työssään erilaisia oppaita tai toimintamalleja.

Turun perheryhmäkodin ohjaajat mainitsivat, että erilaista materiaalia itsenäistymisen tueksi löytyy paljon. Turun ohjaaja (H6) mainitsee esimerkkinä Matilda Pärssisen Kohta kotona -oppaan, Turun perheryhmäkodin hoito- ja kasvatussuunnitelman ja Umbrella -kansion. Itsenäistymisprosessissa tukeminen toteutuu kuitenkin yleensä käytännön asioiden kautta (H8).

Toisen perheryhmäkodin ohjaaja (H10) kertoi, että etenkin eräässä vaiheessa, kun moni nuori siirtyi suoraan oleskeluluvan saatuaan tuetun asumisen piiriin, käytössä oli Umbrella-työkirja. Umbrella-työkirjamenetelmä on lastenkodissa työskentelevien työntekijöiden kehittämä ammatillinen menetelmä. Umbrella-käsikirja sisältää lastenkodin omaohjaajatyön keskeiset tavoitteet ja työtehtävät. Se on ensisijaisesti tarkoitettu käytettäväksi lastensuojelun sijaishuollon hoito-, kasvatus ja ohjaustyöhön, mutta sitä voidaan soveltaa myös muualla lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä. (Turun ammattikorkeakoulu 2010.) Ohjaaja kuvaili, että etenkin Umbrella -työkirjasta löytyvät asumis- ja talousasiat koettiin hyödyllisiksi. Talousasioiden läpi käyminen nuoren kanssa on tässä vaiheessa tärkeää, kun vastaanottokeskuksesta muuton jälkeen elämisen kustannukset ja tulot muuttuvat. Lisäksi ohjaaja (H10) mainitsi isompien kaupunkien laatimat monikieliset oppaat esimerkiksi vuokralla asumiseen ja muuhun elämiseen liittyen, joita he ovat myös joissain tilanteissa hyödyntäneet. Ohjaaja kuvaili, että apua ja neuvoja eri tahoilta ja oppailta on tilanteesta riippuen etsitty aina tarvekohtaisesti.

Lisäksi toisen perheryhmäkodin ohjaajat (H9 ja H10) kertoivat, että he ovat järjestäneet yhteisiä infotilaisuuksia sekä tuetun asumisen piirissä oleville kuin myös perheryhmäkodissa asuville nuorille. Infotilaisuuksia on järjestetty liittyen esimerkiksi vuokralla asumiseen, lupa-asioihin (kuten esimerkiksi jatko-oleskelulupa ja kansalaisuus), etuuksiin ja mielenterveyteen liittyen. Ohjaajat kokivat, että vaikka itsenäistymiseen liittyviä asioita käydään jokaisen nuoren kanssa myös yksilöllisesti läpi, on hyödyllistä rakentaa jo valmista ”pohjatietoa” perheryhmäkodin järjestämien infotilaisuuksien avulla. Perheryhmäkotien ohjaajien vastuulla on, että jokainen yksikössä asuva nuori saa tutkittua tietoa liittyen terveellisiin elämäntapoihin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin (Pihlaja, 2016, 40). Tilaisuuksissa on ollut myös ulkopuolisia puhujia. Esimerkkinä ohjaajat mainitsivat Kelan työntekijät, jotka ovat tulleet selittämään tarkemmin mitä Kela-asiointi tarkoittaa. Myös Poliisin ankkuritiimi on ollut kertomassa yleisesti rikollisuudesta, kuten esimerkiksi huumausaine- ja seksuaalirikollisuudesta. Toinen ohjaajista (H10) huomautti, että infotilaisuuksien mahdollistama ryhmätyötilanne on auttanut nuoria hahmottamaan yhdessä sitä, kuinka paljon he jo osaavat ja tietävät asioista, ja missä kaikessa he pystyvät neuvoamaan ja opettamaan myös toisiaan. Infotilaisuuksissa on pystytty tarpeen mukaan käyttämään tulkkeja.

Ulkomaalaistoimiston työntekijä (H5) ehdotti, voisiko perheryhmäkodin nuorella siellä asuessaan olla omassa hallussaan ”itsenäistymiskansio”, johon hän keräisi itselleen kaikki tärkeät paperit. Ajatuksena taustalla oli, että nuori voisi jatkaa papereiden keräämistä tähän kansioon muutettuaan perheryhmäkodista omaan kotiin. Esimerkiksi Kelan kanssa asioidessa paperista postia kotiin saattaa tulla paljonkin. Näiden papereiden säästäminen voi olla hyödyllistä, jos haluaa tarkistaa jonkin asian tai opetella niiden avulla etuuksiin liittyviä asioita. (H5.) Haasteeksi voisi muodostua se, että perheryhmäkodilla asumisen aikana nuori ei juurikaan saa postia esimerkiksi Kelasta, koska hänellä ei ole tarvetta etuuksien haulle perheryhmäkodissa asuessaan. Turun perheryhmäkodissa jokaisella nuorella on kansio, jossa kaikki nuoren tärkeät paperit säilytetään. Kansio ei yleensä ole nuoren omassa hallussa.

## 6 Tuotos

Opinnäytetyöni tuotoksena syntyi opas (Liite 5) Turun perheryhmäkodin ohjaajien työn tueksi. Opas on suunniteltu niin, että sitä voi hyödyntää muistilistana ja apuvälineenä perheryhmäkodin ohjaajan työssä. Lisäksi ajattelen, että opasta voisi hyödyntää myös uuden työntekijän perehdyttämisessä.

Erilaisia oppaita liittyen nuoren itsenäistymisprosessiin on laadittu erityisesti lastensuojelun kentällä. Yksi käytetyimmistä tai tunnetuimmista lienee Umbrella -työkirja, joka on lastensuojelun työntekijöiden laatima opas itsenäistyvän nuoren tukemiseksi. Umbrella -työkirja mainittiin myös haastattelemieni perheryhmäkotien haastatteluissa. Monet itsenäistymistä tukevat oppaat on suunniteltu siten, että ne sisältävät ohjeita, harjoitteita ja toimintamalleja, joita nuori voi suorittaa. Kehittämistyöni kannalta oli olennaista tutustua oppaisiin, joita on laadittu ohjaajille, jotka tukevat työssään nuoren itsenäistymisprosessia. Oppaita aiheeseen liittyen löytyy paljon, ja niitä on laadittu useiden opinnäytetöiden tuotoksina. Valitsin omaa kehittämistyötäni ajatellen kolme opinnäytetyötä, joiden koen antavan aiheeni kannalta olennaisinta tietoa. Nämä kolme kehittämistyötä ja niiden pohjalta laadittua opasta ovat Nina Hongan *Itsenäistyvän nuoren tukeminen – opas työntekijälle*, Noora Koskikukan *Omaohjaaja nuoren itsenäistymisen tukena – opas ohjaajille SPR Turun vastaanottokeskuksen alaikäisyksiköissä*, sekä Tuulia Soinin *Tuetut askeleet itsenäistymiseen*. Tutustumalla edellä mainittuihin oppaisiin hain inspiraatiota tämän kehittämistyön tuotoksena syntyneen oppaan luomiselle (Liite 5).

Laatimani opas on räätälöity Turun perheryhmäkodin käyttöön. Oppaan tarkempaa sisältöä ei julkaista tämän opinnäytetyön yhteydessä. Opas koostuu neljästä kokonaisuudesta:

- hyvinvoinnin tukeminen
- käytännön asiat
- verkosto
- jälkihuolto

Hyvinvoinnin tukeminen -osioon olen koonnut vinkkejä erilaisista mielenterveyteen sekä arjen ja taloudenhallintaan liittyvistä harjoitteista. Käytännön asiat -osioon olen koonnut täysi-ikäistymisen lähestyessä tapahtuvia asioita, joita on tärkeää muistaa hoitaa, kuten esimerkiksi asunnon haku ja TE-toimistoon ilmoittautuminen. Verkosto -osioon olen koonnut nuoren ympärillä toimivaa ammattilaisverkostoa kuten ulkomaalaistoimiston työntekijät ja erilaiset yhdistykset, sekä lyhyen kuvauksen kustakin toimijasta. Jälkihuolto -osiossa esittelen lyhyesti Turun perheryhmäkodin toteuttamaa jälkihuoltotyötä.

Laatimani opas toimii ensisijaisesti Turun perheryhmäkodin ohjaajien työn tukena, mutta esimerkiksi Hyvinvoinnin tukemisen osiota voisi hyödyntää laajemmin minkä tahansa perheryhmäkodin työssä. Myös Käytännön asiat -osion kohtia voi soveltaa minkä tahansa muun Suomessa toimivan perheryhmäkodin toiminnassa. Verkosto- ja jälkihuolto-osioita voi hyödyntää ainoastaan Turun perheryhmäkodin työssä.

Opinnäytetyöni pohjalta syntyneen oppaan lisäksi kokosin myös toisenlaisen tuotoksen, joka on koonti ulkomaalasitoimiston työntekijöiden haastatteluista ja heidän vastauksistaan. Työskentelin perheryhmäkodissa ohjaajana syksyllä 2021, ja sain työyhteisöltäni pyynnön esitellä opinnäytetyöhöni keräämiäni ulkomaalaistoimiston vastauksia kehittämispäivillämme. Koostin ulkomaalaistoimiston työntekijöiden vastauksista esityksen Canva -työkalulla, jossa kaikki vastaajat pysyivät anonyymina. Marraskuussa 2021 esittelin tekemäni koonnin Turun perheryhmäkodin työyhteisölle (Liite 6).

## 7 LOPUKSI

Perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisprosessia tukeessa ohjaajien on tärkeää panostaa verkostotyön toimivuuteen. Perheryhmäkodin ohjaajat voivat käyttää työnsä tukena myös erilaisia oppaita ja muita toimintamalleja. Erityisen tuen tarpeessa oleville nuorille voidaan harkita jälkihuollon palveluita. Kehittämistyöni aineistosta nousee selkeästi viisi teemaa, joihin liittyen perheryhmäkodilta itsenäistyvä nuori kaipaa usein tukea:

- mielenterveys
- taloudenhoito
- arjen rutiinit
- etuusjärjestelmän haasteet
- suomalaisen yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän ymmärtäminen

Monet alaikäiset yksintulleet ehtivät asua perheryhmäkodeissa vain lyhyen aikaa ennen täysi-ikäistymistään, koska useimmat heistä saapuvat Suomeen 15-17-vuotiaina. Mitä kauemmin nuori ehtii asumaan perheryhmäkodissa, sitä paremmat mahdollisuudet ohjaajilla on tukea häntä ymmärtämään yhteiskuntaa, jossa hänen tulee olla valmis jonain päivänä toimimaan itsenäisesti. Heikoimmassa asemassa ovatkin yksintulleet nuoret, jotka täysi-ikäistyvät pian Suomeen saavuttuaan tai saapuvat Suomeen täysi-ikäisinä. Jälkihuoltoa voidaan tarpeen mukaan tarjota nuorelle, jolla ei ole vielä tarpeeksi eväitä toimia yhteiskunnassa itsenäisesti.

Turussa ulkomaalaistoimiston työntekijät astuvat nuoren elämään kunnolla vasta nuoren muutettua pois perheryhmäkodista. Nuoren suhde ulkomaalaistoimiston työntekijöihin perheryhmäkodilla asumisen aikana vaihtelee nuoren tuen tarpeen mukaan. Tuen tarpeessa oleva nuori tapaa omia työntekijöitään jo perheryhmäkodilla asuessaan useammin. Ulkomaalaistoimiston työntekijät nostivat haastatteluissa esille, että tutustuminen nuoren omiin työntekijöihin voisi olla perusteellisempaa jo perheryhmäkodissa asumisen aikana. Näin erityisesti nuoren näkökulmasta tärkeää luottamussuhdetta voidaan rakentaa jo hyvissä ajoin. Hyvä luottamussuhde madaltaa kynnystä olla yhteydessä omiin työntekijöihin ja tätä kautta ennaltaehkäisee mahdollisten arjen ongelmien paisumista turhan suureksi.

Kuten ulkomaalaistoimiston työntekijät kuvailivat, perheryhmäkodissa asuva nuori, jolla ei ole erityistä tuen tarvetta, saattaa jäädä ulkomaalaistoimiston työntekijöille etäiseksi. Tämä sama havainto nousi haastattelusta, jonka toteutin perheryhmäkodilla asuvan nuoren kanssa. Nuori kuvaili, että ei oikein tiedä miten ulkomaalaistoimiston työntekijät liittyvät hänen elämäänsä, ja että he toimivat ikään kuin ”varjossa.”

Haastatteleman nuori oli täyttänyt 18-vuotta ja asui perheryhmäkodilla. Nuoren vastauksista saa vaikutelman, että hän on valmis muuttamaan omaan kotiin ja odottaa sitä innolla. Nuori uskoo, että tulee pärjäämään omillaan hyvin ja hänellä on jo melko hyvin hallussa asioiden itsenäinen hoitaminen. Nuori nosti konkreettisia kehitysehdotuksia perheryhmäkodin arjen toimintatapoihin, ja kokee että nuorten pitäisi osallistua enemmän esimerkiksi siivoamiseen ja ruuanlaittoon. Haastatteleman nuori ehdotti myös, että nuoret muuttaisivat perheryhmäkodilta omaan kotiin jo ennen täysi-ikäistymistä. Näin nuorella olisi aikaa tottua elämään yksin, ennen kuin täyttää 18-vuotta. Tämä ajatus ei käytännön tasolla sinänsä välttämättä palvelisi ketään, koska yleensä vastuunotto omasta elämästä kulminoituu nimenomaan omaan kotiin muuton hetkellä, ei niinkään täysi-ikäistyessä. Kehittämistyöhöni haastatteleman perheryhmäkodin yhteydessä on niin sanottuja ”itsenäistymisasuntoja.” Näissä asunnoissa nuori voi harjoitella itsenäisesti elämistä, vaikka tavallaan edelleen asuu perheryhmäkodissa ja esimerkiksi vuokraa tai muita asumiseen liittyviä laskuja ei tarvitse hoitaa. Tällainen toimintamalli palvelee ehkä paremmin myös ajatusta, jonka haastatteleman nuori esitti.

Haastatteleman nuoren nostamat asiat eivät tietenkään edusta kuin vain yhtä käsitystä siitä, miten perheryhmäkodilta itsenäistyminen nuoren näkökulmasta näyttäytyy. Haastattelussa nousseita asioita ei siis voi yleistää tai ajatella vastausten edustavan yleisellä tasolla Turun perheryhmäkodissa asuvien nuorien ajatusmaailmaa. Laajemmassa tutkimuksessa käsityksiä olisi hyödyllistä kerätä enemmänkin, jotta saisi kunnollista vertailupintaa ja vastauksista voisi poimia yleisesti toistuvia teemoja. Oman kehittämistyöni ei ollut niin laaja, että tällaista aineistonkeruuta olisi ollut mahdollista toteuttaa.

Kehittämistyöni aineistosta sekä aiheesta kirjoitetusta tutkimuskirjallisuudessa nostetaan esiin, että nuoren muuttaessa omaan kotiin hänen käsitys rahankäytöstä voi olla vähäistä tai vääristynyttä. Erityisesti ulkomaalaistoimiston työntekijät sekä toisen haastatteleman perheryhmäkodin ohjaajat toivat haastatteluissa tätä näkökulmaa esille. Tämä perheryhmäkoti käyttää työssään hyödyksi toimintamallia, jossa täysi-ikäistymistä lähestyvät nuoret otetaan ohjaajien mukaan kauppareissuille. Lisäksi nuorille järjestetään jo ennen omaan kotiin muuttoa yhteisiä infotilaisuuksia, joihin saatetaan kutsua puhujaksi esimerkiksi Kelan työntekijä. Turussa ulkomaalaistoimiston ohjaaja ja etuuskäsittelijä tarjoavat perheryhmäkodin nuorille tarvittaessa apua ja neuvontaa raha-asioihin liittyen. Perheryhmäkodissa asumisen aikana Turun perheryhmäkodin ohjaajat pyrkivät käymään raha-asioita läpi käytännön tilanteiden kautta.

Taloudenhallinnan käytännön harjoittelussa haasteeksi voi muodostua, että vuokran maksu ja laskuasiat konkretisoituvat nuoren elämässä vasta tämän muutettua omaan kotiin. Perheryhmäkodin nuoren haastattelusta nousee, että ennen kuin näitä asioita joutuu käytännön tasolla hoitamaan, voi olla haastavaa ottaa informaatiota vastaan kun ei ole vielä oman elämän vertailupintaa. Ulkomaalaistoimiston työntekijät ehdottivat, että nuorta voitaisiin tukea vielä entistä paremmin esimerkiksi etuusasioiden ymmärtämisessä ennen omilleen muuttoa. Nuori voisi tavata ulkomaalaistoimiston ohjaajaa ja tarvittaessa myös etuuskäsittelijää ennen perheryhmäkodilta pois muuttoa.

Monet yksintulleet kamppailevat erilaisten mielenterveyden haasteiden kanssa. Traumatausta ja esimerkiksi oppimisvaikeudet haastavat yksintulleiden mielenterveyttä. Omilleen muuttoon liittyy usein myös yksinäisyyden tunteita, jolla on vaikutusta mielen hyvinvointiin. Pakolaistaustaisten suhtautuminen mielenterveyden ongelmiin voi joskus olla vääristynyttä, ja monia voi pelottaa leimautuminen ”hulluksi.” Tämä voi pahimmassa tapauksessa estää avun piiriin hakeutumisen. Turussa ulkomaalaistoimisto tarjoaa psykologipalveluita, ja joissain tilanteissa nuorille voidaan arjen tueksi tarjota esimerkiksi tukihenkilöä. Ulkomaalaistoimiston työntekijöiden merkitys Turun perheryhmäkodista pois muuttaville voi olla korostunut, jos nuori kamppailee yksinäisyyden tunteiden kanssa.

Pyrkimys entisestään normalisoida puhumista mielenterveysongelmista sekä siihen liittyvistä selviytymiskeinoista voisi poistaa haitallista mielenterveysongelmiin liitettyä stigmaa. Kehittämistyöni tuotokseen, ohjaajan oppaaseen, olen koonnut hyödyllistä materiaalia liittyen yksintulleiden mielenterveyden tukemiseen. Ajankohtaisesti aiheeseen liittyen terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL) on helmikuussa 2022 julkaissut TUULI-hankkeen yhteydessä videosarjan, joka on suunnattu pakolaistaustaisten henkilöiden mielenterveyden tukemiseksi. (THL 2022.)

Toimivan verkostoyhteistyön tärkeyttä ja informaation kulkua korostettiin sekä perheryhmäkotiin että ulkomaalaistoimiston vastauksissa. Perheryhmäkodissa asuvan ja sieltä pois muuttavan nuorten kanssa työskentelevien on tärkeää ymmärtää minkälaisia palveluja kunta tarjoaa, ja minkälaisista palveluista nuori voisi parhaiten hyötyä. Turun perheryhmäkodin ohjaajat huomaattivat yhteiskunnan pirstaloituneesta palveluviidakosta, jonne asioista vähemmän tietävä eksyy helposti. Alati muuttuvat lait ja toimintamallit haastavat myös työntekijöitä pysymään muutoksista perillä.

Perheryhmäkotien ohjaajat kertoivat käyttävänsä työnsä tukena esimerkiksi Umbrella -opasta, sekä suurimpien kaupunkien laatimia oppaita itsenäistyville nuorille. Turussa mainittiin erityisesti Matilda Pärssisen Kohta kotona -opas. Ohjaajat totesivat, että oppaita on käytetty tarvekohdaisesti jokaisen nuoren kohdalla, eli selkeää yhtä opasta, tapaa tai toimintamallia itsenäistymisen tueksi ei ole.

Ainakin osalle perheryhmäkodin nuorista perheryhmäkodin rooli on edelleen merkityksellinen perheryhmäkodilta omaan kotiin muuton jälkeen. Erityisesti nuorelle, jolla muuta lähiverkostoa Suomessa ei ole, perheryhmäkodin ja sen ohjaajien rooli voi olla hyvinkin suuri. Yksintulleisiin liittyvästä tutkimuskirjallisuudesta sekä kehittämistyöni aineistosta nousee, että monelle yksintulleelle pakolaisnuorelle haasteita erityisesti itsenäistymisen kynnyksellä tuottaa yksinäisyys ja lähiverkoston puute. Sosiaalisten suhteiden luominen on merkityksellistä myös onnistuneen kotoutumisprosessin näkökulmasta. Turussa yksin maahan tulevia tukeva järjestelmä on lain silmissä rakennettu niin, että perheryhmäkodista muutettua nuoren tulisi pystyä siirtymään suoraan ulkomaalaistoimiston työntekijöiden tarjoaman avun piiriin, mikäli hänelle ei tarjota perheryhmäkodin toteuttamaa jälkihuoltoa. Itselleni herää kysymys, onko järjestelmä ottanut tarpeeksi hyvin huomioon yksintulleiden erityisaseman yhteiskunnassa esimerkiksi mahdollisen lähiverkoston puuttumisen näkökulmasta?

Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueille vuodesta 2023 eteenpäin (Valtioneuvosto 2022). Varsinais-Suomen hyvinvointialueen muodostaa jatkossa yhteensä 27 kuntaa, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri, erityishuollon palvelut sekä Varsinais-Suomen pelastuslaitos (Vshyvinvointialue 2022). Uudistuksen myötä myös sitä, minkälaisia palveluita yksintulleille Turussa jatkossa tarjotaan, tullaan puntaroiman uusien hyvinvointialueiden näkökulmasta. Muutoksen myötä voisi olla keskeistä pohtia, pystyykö uusi hyvinvointialue tarjoamaan entistäkin onnistuneempia itsenäistymistä tukevia palveluita näille nuorille.

#### Jatkotutkimusta

Opinnäytetyöni aineistosta nousee Turun perheryhmäkodilla tehdyn jälkihuollon toteutukseen liittyviä ajatuksia. Turun perheryhmäkodin ohjaajat tunnistavat tarpeen perheryhmäkodin tarjoamalle jälkihuollolle, ja ainakin osan mielestä tarvetta on enemmän kuin tällä hetkellä pystytään tarjoamaan. Turun perheryhmäkodin jälkihuoltotyö on vielä alkutekijöissään ja tunnistin kehittämistyötäni laatiessani, että selkeämmän jälkihuollon palvelukuvauksen laitimiselle on mahdollisesti olemassa tarvetta.



Jälkikäteen ajateltuna olisi ollut hyödyllistä kartoittaa myös ulkomaalaistoimiston työntekijöiden näkökulmia Turun perheryhmäkodin tekemästä jälkihuoltotyöstä. Toteutin haastattelut ulkomaalaistoimiston työntekijöille kesällä 2021, jolloin jälkihuoltotyö oli Turun perheryhmäkodilla vielä hyvin alkutekijöissään. Turun perheryhmäkodin ohjaajien haastattelut toteutuivat noin puoli vuotta myöhemmin, kun palvelua oli tarjottu jo pidempään. Jatkoa ajatellen uskoisin, että olisi tärkeää saada Turun perheryhmäkodin tekemään jälkihuoltotyöhön liittyen kuultavaksi myös ulkomaalaistoimiston työntekijöiden ääni.

### Tilaaajan palaute

Pyysin opinnäytetyöstäni palautetta tiljaaltani, Turun perheryhmäkodin yksikön vastaavalta Tatu Iisakkilalta. Tilaaajani antoi kirjallisen palautteen, jossa hän toteaa, että Anniina Ahosen opinnäytetyö on kattava kuvaus siitä mitä kaikkea liittyy nuorten itsenäistymiseen perheryhmäkodista. Nuorten itsenäistymisen tukeminen on yksi perheryhmäkodin tärkeimmistä tehtävistä, eikä siihen panostaminen mene koskaan hukkaan. Iisakkila toteaa uskovansa, että tästä opinnäytetyöstä on hyötyä Turun perheryhmäkodin lisäksi myös muille vastaaville yksiköille Suomessa. Iisakkila toteaa, että tämä opinnäyte on tilattu Turun perheryhmäkodille välineeksi, osaksi siellä tehtävää työtä. Opinnäytetyö tuotoksineen voidaan nyt sen valmistuttua ottaa käyttöön ja sen hedelmistä voidaan nauttia vielä pitkään.

### Oma pohdinta

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli perehtyä siihen, mitä perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisprosessissa tapahtuu, minkälaista tukea yksintulleet tarvitsevat itsenäistymisprosessin aikana ja miten perheryhmäkodin ohjaaja voi tukea nuorta tässä prosessissa parhaalla mahdollisella tavalla. Sain kerättyä kehittämistyöhöni aineistoa ulkomaalaistoimiston työntekijöiltä, kahdelta perheryhmäkodilta sekä yhdeltä perheryhmäkodissa asuvalta nuorelta.

Koen keränneeni aiheeni kannalta keskeistä tietoa perheryhmäkodin nuorten itsenäistymiseen liittyen ja olen aineistooni tyytyväinen. Sain vastaukset tutkimuskysymyksiini ja koottua oppaan Turun perheryhmäkodin ohjaajien työn tueksi. Tilaaajaltani saaman palautteen perusteella opinnäytetyötäni voidaan hyödyntää niin Turun kuin mahdollisesti muidenkin perheryhmäkodien työssä. Kokonaisuudessaan aineistoni on melko pieni otos perheryhmäkodin nuorten kanssa toimivan ammattilaisverkoston sekä yhden perheryhmäkodilla asuvan nuoren näkökulmista liittyen itsenäistymisprosessiin. Vaikka aineistosta nousseita asioita ei voi laajasti yleistää, ne mukailevat myös aiheeseen liittyvästä tutkimuskirjallisuudesta nousseita havaintoja. Jälkikäteen ajateltuna opinnäytetyöni aiheen kannalta keskeisimmän ryhmän, eli

yksintulleiden nuorten, näkökulmaa olisi voinut tuoda laajemminkin esiin, ja myös muiden Suomessa toimivien perheryhmäkotien laajempi haastattelu olisi voinut tuottaa hyödyllistä lisäaineistoa.

Opinnäytetyöni tulokset ja tuotoksena syntynyt opas ovat käytettävissä ammattialalla laajemminkin, ja niitä voi levittää esimerkiksi jakamalla opinnäytetyötäni sähköisesti muille Suomessa toimiville perheryhmäkoteille. Lisäksi yksin maahan tulleiden kanssa toimiva muu ammattilaisverkosto, kuten esimerkiksi koulujen, sosiaalitoimen ja erilaisten yhdistysten työntekijät voivat opinnäytetyöni ja sen tulosten avulla syventää ymmärtämistään heidän yksintulleista asiakkaistaan.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen myötä yksintulleiden palvelut Varsinais-Suomen alueella ehkä muovautuvat, jolloin myös opinnäytetyössäni kuvatut palvelurakenteet voivat muuttua. Yksintulleiden tuen tarpeen laatu ei kuitenkaan muutu, vaikka heidän hyvinvointipalveluidensa järjestämisessä tapahtuu mahdollisia muutoksia.

## LÄHTEET

- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa 2014. Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Viitattu 16.8.2021.
- Aitoaho, Elina 2016. Omaohjaajatyö ja sen kehittäminen Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodissa. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu, yhteisöpedagogi. Viitattu 25.1.2022. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/105694/Aitoaho\\_Elina.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/105694/Aitoaho_Elina.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Alitolppa-Niittamo, Anne 2014. Ilman huoltajaa uudessa maassa – Miten luoda turvallisuutta ja luottamusta nuoren elämään? Teoksessa Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Toim. Heikkilä, Elli 2014. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Viitattu 17.1.2022.
- Anis, Merja & Esberg, Riti 2018. Turvaa ja suojelua palveluista ja vertaisista? Lapset pakolaisina ilman vanhempiaan. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Toim. Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati. Viitattu 14.2.2022.
- Antikainen, Ari & Rinne, Risto & Koski, Leena 2013. Kasvatussosiologia. 5. painos. Juva: PS-kustannus. Viitattu 19.1.2022.
- Asetus Nuorisolaista 1285/2016. Viitattu 16.8.2021.
- Björklund, Krister 2014. Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa. Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Viitattu 17.1.2022.
- Björklund, Krister 2015. Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in a Nordic context. Turku: Institute of Migration. Viitattu 18.1.2022.
- Cameron, Claire & Hollingworth, Katie & Schoon, Ingrid & van Santen, Eric & Schröer, Wolfgang & Ristikari, Tiina & Heino, Tarja & Pekkarinen, Elina 2018. Care leavers in early adulthood: How do they fare in Britain, Finland and Germany? Children and Youth Services Review 87. Viitattu 21.1.2022 [file:///C:/Users/35844/Downloads/Cameron\\_et\\_al\\_2018\\_CYSR\\_CareLeavers\\_Howdotheyfare\\_England\\_Germany\\_Finland.pdf](file:///C:/Users/35844/Downloads/Cameron_et_al_2018_CYSR_CareLeavers_Howdotheyfare_England_Germany_Finland.pdf)
- Castaneda, Anu & Rask, Shadia & Koponen, Päivikki & Mölsä, Mulki & Koskinen, Seppo. Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalilais- ja kurditaustaisista Suomessa. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Raportti. Viitattu 31.1.2022. [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90907/THL\\_RAP2012\\_061\\_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90907/THL_RAP2012_061_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- ELY-keskus 2021. Alaikäisten vastaanotto. Viitattu 26.9.2021. <https://www.ely-keskus.fi/alai-kaisten-vastaanotto>
- ELY-keskus 2021. Ely-keskukset. Viitattu 26.9.2021. <https://www.ely-keskus.fi/ely-keskukset>
- ELY-keskus 2021. Maahanmuutto. Viitattu 26.9.2021. <https://www.ely-keskus.fi/maahanmuutto>
- Ensi- ja turvakotien liitto 2021. Tietoa liitosta. Viitattu 26.9.2021. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/>

- Fingerroos, Outi 2016. Mitä perheenyhdistäminen tarkoittaa? Teoksessa Perheenyhdistäminen: Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi? Toim. Fingerroos, Outi & Tapaninen, Anna-Maria & Tiilikainen, Marja. Tampere: Vastapaino. Viitattu 18.1.2022.
- Halla, Tapio 2021. Kotouttavan jälkihuollon päivä, Tampere 2021. Viitattu 14.1.2022.
- Heikkilä, Elli 2014. Yksintulleet pakolaislapset muuttajina maailmalla. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Toim. Heikkilä, Elli. Turku: Siirtolaisuusinstituutti. Viitattu 20.2.2022
- Heinikoski, Henna 2018. Yksintulleiden pakolaisnuorten kokemukset kotoutumisprosessista. Opinnäytetyö. Lapin ammattikorkeakoulu, sosionomin koulutus. Viitattu 17.1.2022. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/147773/Heinikoski\\_Henna.pdf?sequence=1](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/147773/Heinikoski_Henna.pdf?sequence=1)
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Viitattu 15.3.2022.
- Hjern, Anders 2020. Unaccompanied Refugee Minors: A Comparative Study in Norway and Sweden. Coming of Age in Exile. Health and Socio-Economic inequalities in Young Refugees in the Nordic Welfare Societies. Published by the University of Copenhagen, Department of puplich health. Viitattu 22.2.2022.
- Honka, Nina 2019. Itsenäistyvän nuoren tukeminen – opas työntekijälle. Laurea ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Sosionomin koulutus. Viitattu 2.2.2022. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/179134/ONT\\_Nina\\_Honka.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/179134/ONT_Nina_Honka.pdf?sequence=2&isAllowed=y)
- Honkasalo, Veronika 2016. Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyy verkostoja ja tietoa. Teoksessa Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Toim. Honkasalo, Veronika & Maiche, Karim & Henri, Onodera & Peltola, Marja & Suurpää, Leena 2016. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Viitattu 1.2.2022.
- Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusu vuori, Johanna 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusu vuori, Johanna. Tampere: Vastapaino. Viitattu 17.1.2022.
- Hänninen, Heini & Peura, Anne-Marie 2018. Maahanmuuttajanuoren itsenäistymisen tukeminen. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosionomikoulutus. Viitattu 25.1.2022. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/142310/Maahanmuuttajanuoren%20itsenaistymisen%20tukeminen.opinnaytetyo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Iisakkila, Tatu 2019. Perheryhmäkodin laadukas työ. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu, yhteisöpedagogi ylempi amk. Viitattu 25.1.2022. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/266148/Iisakkila\\_Tatu.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/266148/Iisakkila_Tatu.pdf?sequence=2&isAllowed=y)
- Jokinen, Kimmo 2008. Miten laadullinen tutkimus vakuuttaa? Teoksessa Tutkijan kirja. Toim. Lempiäinen, Kirsti & Löytty, Olli & Kinnunen, Merja. Tampere: Vastapaino. Viitattu 17.3.2022.

- Kaukko, Mervi 2014. Ehjempään aikuisuuteen osallistavan kasvatuksen keinoin. Teoksessa Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Toim. Heikkilä, Elli 2014. Turku: Siirtolaisinstituutti. Viitattu 18.1.2022.
- Kiilakoski, Tomi & Myllyniemi, Sami 2017. Tilasto-osio. Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. (Toim. Myllyniemi, Sami & Pekkarinen, Elina) [https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri\\_2017\\_WEB.pdf](https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf)
- Korhonen, Vesa & Puukari, Sauli 2013. Monikulttuurisen ohjauksen lähtökohdat. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Toim. Korhonen, Vesa & Puukari, Sauli. PS-kustannus: Jyväskylä. Viitattu 13.2.2022.
- Koskikukka, Noora 2016. Omaohjaaja nuoren itsenäistymisen tukena – opas ohjaajille SPR Turun vastaanottokeskuksen alaikäisyksiköissä. Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Sosionomin koulutus. Viitattu 2.2.2022. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/113112/Koskikukka\\_Noora.pdf?sequence=1](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/113112/Koskikukka_Noora.pdf?sequence=1)
- Kotouttaminen.fi 2021. Pakolaisten vastaanotto – Tietopaketti kunnille 2021, 9. Ilman huoltajaa Suomeen saapuvat alaikäiset turvapaikanhakijat. Viitattu 26.9.2021. [https://kotoutuminen.fi/documents/3464316/4355252/pakolaisten\\_vastaanotto\\_-\\_tietopaketti\\_kunnille.pdf/1dca2c9d-03f2-4244-9cee-4fa909977567/pakolaisten\\_vastaanotto\\_-\\_tietopaketti\\_kunnille.pdf](https://kotoutuminen.fi/documents/3464316/4355252/pakolaisten_vastaanotto_-_tietopaketti_kunnille.pdf/1dca2c9d-03f2-4244-9cee-4fa909977567/pakolaisten_vastaanotto_-_tietopaketti_kunnille.pdf)
- Kotoutuminen.fi 2021. Kieli ja tulkkaus. Tulkkaus auttaa ymmärtämään. Viitattu 1.2.2022. <https://kotoutuminen.fi/yymmartaminen-ja-tulkkaus>
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa 2016. Perheettömiksi suojellut. Yksintulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Toim. Fingerroos, Outi & Tapaninen, Anna-Maria & Tiilikainen, Marja. Tampere: Vastapaino. Viitattu 18.1.2022.
- Laakkonen, Minna 2007. Nuori tarvitsee hoivaa. Teoksessa Kaarina Määttä (toim.) Helposti särkyvää. Helsinki: Kirjoittajat ja Kirjapaja. Viitattu 16.8.2021.
- Laakso, Teija 2019. Maailma.net. Uutiset. Maahanmuuttajat globaalin etelän äänenä. Viitattu 21.8.2021. <https://www.maailma.net/uutiset/yksin-tulleiden-alaikaisten-perheenyhdistamisesta-on-tehty-suomessa-poikkeuksellisen>
- Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. Viitattu 21.1.2022.
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. 493/1999. Viitattu 1.2.2022.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 14.1.2022.
- Liekinen, Riikka & Ojanen, Mia 2020. Alaikäisenä yksin tulleen maahanmuuttajanuoren itsenäistyminen ja tuen tarve itsenäistymisvaiheessa. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu, sosionomikoulutus. Viitattu 25.1.2022. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/334677/Liekinen\\_Riikka\\_Ojanen\\_Mia.pdf?sequence=3&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/334677/Liekinen_Riikka_Ojanen_Mia.pdf?sequence=3&isAllowed=y)
- Luomanen, Jari & Nikander, Pirjo 2017. Haavoittuvat haastateltavat? Teoksessa Tutkimushaastattelun käsikirja. Toim. Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo. Tampere: Vastapaino. Viitattu 13.2.2022.

- Lyytinen, Paula & Korkiakangas, Mikko 1995. Toim. Lyytinen, Heikki. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WS Bookwell Oy. Viitattu 17.1.2022.
- Maiche, Karim 2016. Nuoret turvapaikanhakijat ja luottamuksen rakentuminen arjen käytännöissä. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Toim. Honkasalo, Veronika & Maiche, Karim & Henri, Onodera & Peltola, Marja & Suurpää, Leena 2016. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Viitattu 15.2.2022.
- Malm, Karla 2018. Itsenäistyvä nuori, vahvistuva toimija – tukea täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu. [https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/itsenaistyva\\_nuori\\_vahvistuva\\_toimija\\_web.pdf](https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/itsenaistyva_nuori_vahvistuva_toimija_web.pdf)
- Martiskainen, Taina & Toivonen, Virve 2019. Kotoutumisen polku. Ilman huoltajaa tulleidenlasten oikeudet, tarpeet ja palvelut. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu. Viitattu 18.1.2022. [https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Kotoutumisen\\_polku\\_.pdf](https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Kotoutumisen_polku_.pdf)
- Mielenterveystalo.fi 2022. Tietoa psykoosista. Stigma eli häpeäleima. Viitattu 31.1.2022. <https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itseoito-ja-oppaat/oppaat/psykoosi/Pages/Stigma.aspx>
- Nurmiraanta, Hanna & Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Hämeenlinna: Kariston Kirjapainamo Oy. Viitattu 17.1.2022.
- Ojala, Salla 2020. Pysyvyys lastensuojelussa – Kirjallisuuskatsaus. Lapin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Sosionomin koulutus. Viitattu 1.2.2022. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/352766/pysyvyydlastensuojelussa.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy. Viitattu 20.5.2021.
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy. Viitattu 9.2.2022.
- Oppivelvollisuuslaki. 30.12.2020/1214. Viitattu 1.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2020/20201214>
- Pakolaisneuvonta. Tietoa pakolais- ja ulkomaalaisoikeudesta. Lapsi suojelua hakemassa. Viitattu 14.1.2022. <https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntijajarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/lapsi-suojelua-hakemassa/>
- Pentikäinen, Marja 2005. Loputon matka. Vietnamilaisien ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta. Työpoliittinen tutkimus. Helsinki: Työministeriö. Viitattu 3.3.2022. <https://multikult.files.wordpress.com/2008/05/loputon-matka-vietnamilaisien-ja-somalialaisten-kertomuksia-pakolaisuudesta-tutkimus.pdf>
- Pihlaja, Saara 2016. Nuoret turvapaikanhakijat tarvitsevat monipuolista kotouttamista. Teoksessa Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Toim. Honkasalo, Veronika & Maiche, Karim & Henri, Onodera & Peltola, Marja & Suurpää, Leena 2016. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Viitattu 1.2.2022.
- Piitulainen, Mirja 2016. Kansainvälisen suojelun periaatteista ei voi alaikäisten kohdalla tinkiä. Teoksessa Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Toim. Honkasalo,

- Veronika & Maiche, Karim & Onodera, Henri & Peltola, Marja & Suurpää, Leena 2017. Helsinki: Unigrafia. Viitattu 17.1.2022.
- Pärssinen, Matilda 2018. Kohta kotona – opas omaan kotiin muuttavalle nuorelle. Opas ilman huoltajaa alaikäisinä tulleiden pakolaisnuorten omaan kotiin muuttamisen ja itsenäistymisen tukemiseksi. Opinnäytetyö. Turun ammattikorkeakoulu, sosionomikoulutus. Viitattu 25.1.2022. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140701/Parssinen\\_Matilda.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140701/Parssinen_Matilda.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Salonen, Reetta 2005. Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Toim. Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa. Tampere: Nuorisotutkimusverkosto
- Saukkonen, Pasi 2020. Suomi omaksi kodiksi. Kototuttamispoliittikka ja sen kehittämismahdollisuudet. Tallinna: Gaudeamus Oy. Viitattu 16.2.2022.
- Sinkkonen, Jari 2010. Nuoruusikä. WS Bookwell Oy: Juva. Viitattu 18.1.2022.
- Sisäministeriö 2022. Maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka. Perheenyhdistäminen. Viitattu 17.1.2022. <https://intermin.fi/maahanmuutto/maahanmuuttopolitiikka/perheenyhdistaminen>
- Soini, Tuulia 2018. Tuetut askeleet itsenäistymiseen. Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Sosionomin koulutus. Viitattu 2.2.2022. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/158751/Tuulia%20Soini.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 21.1.2022.
- Suomen pakolaisapu 2022. Sanasto. Viitattu 17.1.2022. <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>
- Suurpää, Leena 2016. Pieni ja suuri ikäero: kiistanalaiset ikämäärittelyt nuorten turvapaikanhakijoiden elämässä. Teoksessa Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Toim. Honkasalo, Veronika & Maiche, Karim & Henri, Onodera & Peltola, Marja & Suurpää, Leena 2016. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. Viitattu 1.2.2022.
- TEM 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 29/2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikkahakijoiden vastaanotto, 15–16. Viitattu 16.8.2021. <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Ilman+huoltajaa+tulleiden+alaikaisten+turvapaikkahakijoiden+vastaanotto+05092014.pdf>
- THL 2021. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Kotoutuminen ja osallisuus. Viitattu 27.1.2022. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus>
- THL 2021. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Tulkkivälitteinen työskentely. Viitattu 1.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantaaja/tulkkivalitteinen-tyoskentely>
- THL 2022. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Mielenterveyttä maahantuloon – videasarja pakolaisille. Viitattu 7.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys/mielenterveytta-maahantuloon-videosarja-pakolaiselle>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Viitattu 9.2.2022.

- Turtiainen, Kati 2013. Maahanmuuttajien vastaanotto ja kotouttaminen kunnissa. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Toim. Korhonen, Vesa & Puukari, Sauli. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Turun ammattikorkeakoulu 2010. Umbrella-työkirja. Itsenäisen elämän ABC. Viitattu 1.2.2022. [https://julkaisut.turkuamk.fi/umbrella\\_esimmateriaali.pdf](https://julkaisut.turkuamk.fi/umbrella_esimmateriaali.pdf)
- Turun ensi- ja turvakoti 2022. Kriisi- ja väkivaltatyö. Perheryhmäkoti. Viitattu 25.1.2022. <https://tuentu.fi/perheryhmakoti>
- Ulkomaalaislaki 2004/301. Viitattu 17.1.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301#L4P37>
- Valtioneuvosto 2022. Soteuudistus. Hyvinvointialueiden perustaminen. Viitattu 1.3.2022. <https://soteuudistus.fi/yhteystiedot>
- Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Viitattu 4.2.2022. <https://www.vslk.fi/index.php?id=21>
- Vshyvinvointialue 2022. Varsinais-Suomen hyvinvointialue ja väliaikaishallinto. Viitattu 1.3.2022. <https://vshyvinvointialue.fi/varsinais-suomen-hyvinvointialue/>
- Väestöliitto 2021. Maahanmuuttajat. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Viitattu 17.8.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/vaikuttaminen/>
- Väkevä, Saara 2021. Pakolaisnuorten mielenterveydenhäiriöt: esiintyvyys ja erityispiirteet. Itä-Suomen Yliopisto. Lääketieteen koulutusohjelma. Opinnäytetutkielma. Viitattu 1.2.2022. [https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/26384/urn\\_nbn\\_fi\\_uef-20211516.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/26384/urn_nbn_fi_uef-20211516.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

## HAASTATTELUT

Kaikki haastattelut toteutti Anniina Ahonen

27.5.2021 Työntekijät, ulkomaalaistoimisto (haastattelulomake lähetetty)

16.6.2021 Ohjaajat, perheryhmäkoti, etäyhteys

7.2.2022 Nuori, Turun perheryhmäkoti

11.2.2022 Ohjaajat, Turun perheryhmäkoti

- |     |                                 |
|-----|---------------------------------|
| H1  | ulkomaalaistoimiston työntekijä |
| H2  | ulkomaalaistoimiston työntekijä |
| H3  | ulkomaalaistoimiston työntekijä |
| H4  | ulkomaalaistoimiston työntekijä |
| H5  | ulkomaalaistoimiston työntekijä |
| H6  | Turun perheryhmäkodin ohjaaja   |
| H7  | Turun perheryhmäkodin ohjaaja   |
| H8  | Turun perheryhmäkodin ohjaaja   |
| H9  | Perheryhmäkodin ohjaaja         |
| H10 | Perheryhmäkodin ohjaaja         |
| H11 | Turun perheryhmäkodin nuori     |



## LIITTEET

### Liite 1

Ulkomaalaistoimiston työntekijöiden haastattelurunko.

1. Mikä on ulkomaalaistoimiston/ulkomaalaistoimiston ohjaajan rooli nuoren itsenäistymisprosessissa?
2. Muuttuuko ulkomaalaistoimiston/ ut:n ohjaajan rooli, kun nuori muuttaa perheryhmäkodista omaan kotiin? Miten?
3. Mitä haasteita nuoren itsenäistymiseen liittyy ulkomaalaistoimiston näkökulmasta?
4. Tuleeko mieleen jotain sellaista asiaa/toimintatapaa, jota voisi kehittää, että itsenäistymisprosessi olisi onnistuneempi?
5. Herättääkö aihe jotain muita ajatuksia, jos niin mitä?

### Liite 2

Toisen perheryhmäkodin ohjaajien haastattelurunko.

1. Miten teidän perheryhmäkodillanne huomioidaan nuoren itsenäistymisprosessi teidän jokapäiväisessä työssänne?
2. Mikä nuoren itsenäistymisprosessissa tuo eniten haasteita ohjaajan näkökulmasta?
3. Mikä on perheryhmäkodin rooli nuoren pois muutettua?
4. Onko teillä (perheryhmäkodin ohjaajilla) käytössä jonkilaista opasta tmv välinettä nuoren itsenäistymisen tukemiseksi?
5. Muita ajatuksia?

### Liite 3

Turun perheryhmäkodin nuoren haastattelurunko.

1. Tuleeko sinulle jotain mieleen sanoista ”nuoren itsenäistyminen”?
2. Mitä tapahtuu, kun asuu perheryhmäkodissa ja täyttää 18-vuotta?
3. Miten perheryhmäkodin ohjaajat auttavat sinua asioissa, joita täytyy tehdä, kun täyttää 18-vuotta?

4. Jos tarvitset apua esimerkiksi laskujen maksussa tai sinulla on terveyshuolia, kun asut omassa kodissa, mihin voit mennä?
5. Mitä ajattelet yksin asumisesta?
6. Miltä sinusta tuntuu muuttaa pois perheryhmäkodista omaan kotiin?

#### Liite 4

Turun perheryhmäkodin ohjaajien haastattelurunko.

1. Miten nuoren itsenäistymisprosessi huomioidaan perheryhmäkodin työssä?
2. Mikä nuoren itsenäistymisvaiheessa luo eniten haasteita perheryhmäkodin ohjaajan näkökulmasta?
3. Mikä on perheryhmäkodin rooli nuoren pois muutettua?
4. Käytetäänkö prk:n ohjaajan työssä nuoren itsenäistymisen tukena jotakin tiettyä toimintamallia, opasta tms?
5. Miten jälkiohjausta toteutetaan Turun perheryhmäkodilla?
6. Muita ajatuksia?

## Liite 5

Perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tukeminen – ohjaajan opas. Sisällysluettelo.

## SISÄLLYS

JOHDANTO .....	2
HYVINVOINNIN TUKEMINEN.....	3
Mielen hyvinvointi.....	3
Talous ja etuusjärjestelmä.....	4
Oppaat ja harjoitukset.....	5
KÄYTÄNNÖN ASIAT .....	5
TE-toimistoon ilmoittautuminen .....	6
Asunnon haku.....	6
Edustajan kanssa viimeinen tapaaminen.....	7
Muuttopäivän lähestyessä .....	8
Toimeentulo .....	9
Yhteistyö Ulkomaalaistoimiston kanssa .....	9
VERKOSTO .....	10
Ulkomaalaistoimisto.....	10
TE-toimisto.....	10
Koulu.....	11
Järjestöt.....	11
International house Turku .....	12
Vapaaehtoistyö.....	12
JÄLKIHUOLTO .....	12

## Liite 6

Turun perheryhmäkodin kehittämispäivän esitys (marraskuu 2021).



## Ulkomaalaistoimiston näkökulmia

- neljä kysymystä liittyen perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisprosessiin
- viiden ulkomaalaistoimiston työntekijän vastauksia tiivistettynä
- työntekijät ohjaajia tai sosiaalityöntekijöitä



### 1. Mikä on ulkomaalaistoimiston/ut:n työntekijän rooli nuoren itsenäistymisprosessissa?

Ut:n rooli nuoren itsenäistymisprosessissa nuoren asuessa perheryhmäkodissa vaihtelee aika paljon nuoren tilanteen mukaan; toiset nuoret vaativat enemmän tukea ja heille voidaan myöntää esimerkiksi tukihenkilö, kun taas toiset nuoret pärjäävät hyvin ja saavat tarvitsemansa tuen perheryhmäkodin työntekijöiltä.

Nuori on tietoinen asiakkuudestaan Ulkomaalaistoimistossa, kun siirtyä asumaan perheryhmäkotiin. Nuori tutustuu omaan sosiaalityöntekijäänsä ja ohjaajansa (+th varaa oman ajan nuorelle)

Ulkomaalaistoimisto myöntää ensisijaisena palveluna asumisen perheryhmäkodissa

Mikäli nuoren perheenjäseniä saapuu Suomeen, ulkkiksen ohjaaja auttaa käytännön asioiden järjestelyssä

Omille muutettua ohjaaja/sostt tapaa nuorta ja laatii asiakassuunnitelman ja palvelutarpeenarvion. Tarvittaessa ohjaajaa ja-/tai sostt voi tavata säännöllisesti. Näistä sovitaan kunkin nuoren kanssa yksilöllisesti.

## 2. Muuttuuko ulkomaalaistoimiston/ut:n työntekijän rooli, kun nuori muuttaa perheryhmäkodista omaan kotiin?

### Miten?

Tuen tarve vaihtelee yksilöllisesti mutta se usein kasvaa omaan kotiin muuton jälkeen -> säännölliset tapaamiset/yhteydenotot

Rooli muuttuu, asiointi tiivistyy. Laaditaan uusi palvelutarpeenarvio jossa mm. sovitaan minkälaista tukea nuori jatkossa kaipaa ja kuinka usein tavataan.

Ut:n rooli voi muuttua aika paljonkin kun nuori muuttaa pois prk:lta, varsinkin jos ut:n rooli oli pieni hänen siellä asuessaan

Ohjaaja tukee nuorta itsenäistymisvaiheessa käytännön asioissa prk:n ohjaajien tuella

Tavoitteena opastaa nuorta siten, että jatkossa hän pystyisi toimimaan mahdollisimman itsenäisesti

Sosst + ohjaaja tapaavat useimpia nuoria säännöllisesti nuoren täysi-ikäistyessä ja etenkin muuton jälkeen.

-Ohjaaja auttaa nuorta mm. Kelan etuusasioissa, asumiseen ja tarvittaessa koulutukseen liittyvissä asioissa. Etuusasioissa on mahdollista tavata myös etuuskäsittelijää.

-Nuorta tuetaan mahdollisesti taloudellisesti uuden kodin hankinnoissa ja nämä tulee ulkkiksen kautta (etuuskäsittelijä)

## 3. Mitä haasteita nuoren itsenäistymiseen liittyy ulkomaalaistoimiston näkökulmasta?

Asiointi itsenäisesti nuorelle uudessa, virastomaisessa yksikössä saattaa nuoresta ainakin aluksi tuntua vieraalta ja pelottavaltaakin.

Etuusasioiden hoitaminen itsenäisesti. Asuminen yksin voi ylipäätään olla aluksi haastavaa ja siihen voi liittyä paljon asioita, joita nuori ei ole osannut odottaa (itsenäisesti pärjääminen, arjen rytmittäminen, rutiinit ym.) Perheryhmäkodissa arjen ja kodinhoidon taitoja on jo opeteltu, mutta nuorelle tulee eteen paljon uusia opittavia asioita itsenäistymisvaiheessa

Paljon uusia opeteltavia asioita: raha-asiat, laskut, kodinhoito, etuusasiat, vuokran maksu, talouden hallinta jne.

Prk on tarjonnut nuorelle tukea 24/7, ulkomaalaistoimisto auttaa vain virka-aikana

Nuori saattaa usein olla yhteydessä vasta kun asiat ovat jo pahasti mutkistuneet (esim. vuokratästit, velat, yksinäisyys, ongelmat koulussa tai kaverisuhteissa jne.)

Ut:n tavoitteena luoda nuoreen heti luottamuksellinen suhde jotta kynnys ottaa yhteyttä on matala

Yksinäisyys, hämmennyksen tunteet omilleen muuton jälkeen -> ohjaajan/sos.tt rooli korostuu



## 4. Tuleeko mieleen jotain sellaista asiaa/toimintatapaa jota voisi kehittää, että itsenäistymisprosessi olisi onnistuneempi?

Nuori voisi tavata ut:n ohjaajaa raha-asioihin liittyen ennen muuttoa -> helpottaisi uuteen elämäntilanteeseen astumista

Useita tapaamisia ennen muuttoa

Tapaamisia voisi järjestää prk:lla ja ut:ssa, näin nuori tapaa omia työntekijöitä molemmissa ympäristöissä

"itsenäistymiskansio" prk:lle

Informaation kulku perheryhmäkodin ja Ulkomaalaistoimiston työntekijöiden välillä on tärkeää nuoren asuessa perheryhmäkodissa ja myös itsenäistymisen ollessa ajankohtaista.

Omat työntekijät saattavat jäädä nuorelle etäisiksi perheryhmäkotiaikana, jos nuorella ei ole erityistä tuen tarvetta siellä asuessaan, vaan perheryhmäkodin tarjoama tuki on riittävää

Tutustuminen ja luottamuksen muodostaminen omiin työntekijöihin voisi alkaa jo hyvissä ajoin. Usein ut:n työntekijät jäävät nuorelle vähän vieraaksi, etenkin jos hänellä ei ole oikein syytä asioida. Tämä voisi muuton jälkeen madaltaa kynnystä olla tekemisissä ut:n työntekijöihin ja helpottaa myös omilleen muuton jännitystä



On hyvä saada nuoren itsenäistymisprosessiin nähden tietoa ja näkemyksiä sekä perheryhmäkodin, ut:n työntekijöiden ja erityisesti nuoren näkökulmasta, jotta toimintatapoja voitaisiin kehittää ja tarvittaessa parantaa.